

Innehåll

Promemorians huvudsakliga innehåll	7
1 Promemorians lagförslag	9
1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.....	9
1.2 Förslag till lag om ändring i kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m.....	17
1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor.....	20
1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor	23
2 Ärendet	27
3 Skadestånd och dess bestämmande	29
3.1 Bestämmelser om skadestånd	29
3.2 När skall skadestånd fastställas i form av livränta?	30
3.3 Försäkring och skadestånd	32
3.4 Förmåner för den skadelidande.....	33

3.5	Obligatoriska försäkringar m.m.	33
4	Nuvarande bestämmelser om värdesäkring av skadeståndslivräntor	35
4.1	Reglernas tillkomst.....	35
4.2	Nuvarande regler	36
4.2.1	Värdesäkring av skadeståndslivräntor för skador före utgången av år 1973	39
4.2.2	Värdesäkring av skadeståndslivräntor för skador efter utgången av år 1973	42
4.3	Branschöverenskommelse.....	42
4.4	Beståndet av skadeståndslivräntor.....	43
5	Överväganden.....	45
5.1	Finns det ett behov av att ändra reglerna om värdesäkring av skadeståndslivräntor?	45
5.2	Kan försäkringsbolagen efterleva full följsamhet?	50
5.3	Kan en reform omfatta redan fastställda livräntor?.....	51
5.4	Skall balanserade procenttal justeras med hänsyn till frivillig värdesäkring?	64
5.5	Finns det några hinder mot att avskaffa regler i 1967- och 1971 års författningar som hindrar en strikt följsamhet i förhållande till prisutvecklingen?.....	65
5.6	Vilket index skall användas?	67
5.7	Tidpunkten för värdesäkringen	70
5.8	Skall en myndighet fastställa ändringstalet?	71
5.9	Kompensation för redan fastställda livräntor	71

6	Författningsteknisk lösning.....	73
7	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	75
8	Ekonomiska konsekvenser	77
9	Författningskommentar	79
9.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.....	79
9.2	Förslaget till lag om ändring i kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m.....	86
9.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor.....	88
9.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor	89
Bilaga	Finansinspektionens förslag	93
2	Lagtext	93
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.....	93
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor	95
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.....	98
7	Författningskommentar.....	101
7.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.....	101
7.2	Förslaget till lagen om ändring i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor....	102
7.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.....	103

Promemorians huvudsakliga innehåll

Promemorian behandlar vissa frågor om ändringar av de regler som gäller för värdesäkring av skadeståndslivräntor.

Ärendet har initierats av Finansinspektionen och Sveriges Försäkringsförbund. I promemorian görs bedömningen att det finns ett behov av att ändra de nuvarande reglerna eftersom de bl.a. leder till såväl över- som underkompensation.

Det föreslås att det nuvarande systemet, som innebär dels att inflationsskyddet begränsas till fem procents höjning vid varje värdesäkring, dels att förändringar i prisbasbeloppet som överstiger fem procent per år sparas för att utnyttjas under år då prisbasbeloppet ökat med mindre än fem procent, skall avskaffas. I stället föreslås att livräntorna varje år värdesäkras strikt i förhållande till förändringarna i prisbasbeloppet.

I promemorian görs bedömningen att de nya reglerna inte skall tillämpas för livräntor som har fastställts före ikraftträdandet.

Det övervägs också om reglerna om värdesäkring skall kopplas till något annat index än prisbasbeloppet. I promemorian görs bedömningen att någon ändring i detta avseende inte bör genomföras nu.

I övrigt föreslås att den årliga värdesäkringen skall ske den 1 januari i stället för den 1 februari samt att värdesäkringsförmånen i vissa författningar på området avrundas nedåt till två decimaler i stället för till närmast lägre hela procenttal.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2004.

1 Promemorians lagförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor

Härigenom föreskrivs att 1, 3, 4, 6, 9 och 13–17 §§ lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Tillägg enligt denna lag utgår till livränta som utges enligt lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon eller på grund av annan försäkring mot ansvar för skada i följd av trafik med motorfordon som avses i 2 § nämnda lag (*trafiklivränta*), om den händelse som föranlett livräntan inträffat före utgången av år 1973.

1 §¹

Tillägg enligt denna lag utgår till livränta som utges

1. enligt lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon eller på grund av annan försäkring mot ansvar för skada i följd av trafik med motorfordon som avses i 2 § nämnda lag, och

2. av statsmedel eller på grund av en av staten tagen ansvarsförsäkring i anledning av skada som uppkommit till följd av trafik med sådant motorfordon som avses i 2 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon.

¹ Senaste lydelse 1973:216.

Livränta som omfattas av denna lag benämns i det följande trafiklivränta.

Tillägg utgår endast om den händelse som föranlett livräntan inträffat före utgången av år 1973.

Lagen gäller ej trafiklivränta till följd av skada som uppkommit utomlands, om icke livräntetagaren vid tiden för den händelse som föranlett livräntan var svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige. *Lagen gäller ej heller livränta på grund av försäkring på staten tillhörigt motorfordon eller motorfordon som användes uteslutande inom järnvägs- eller fabriksområde eller inhägnat tävlingsområde eller annat sådant inhägnat område.*

Lagen gäller inte trafiklivränta till följd av skada som uppkommit utomlands, såvida livräntetagaren inte vid tiden för den händelse som föranlett livräntan var svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.

För livränta som avses i första stycket 1 gäller lagen inte heller motorfordon som används uteslutande inom järnvägs- eller fabriksområde eller inhägnat tävlingsområde eller annat sådant inhägnat område.

3 §

Tillägg enligt denna lag tillkommer livräntetagaren som en särskild förmån utöver det skadestånd som försäkringen har att täcka och utgår även om därigenom det belopp överskrider till vilket försäkringsgivarens ansvar är begränsat enligt 11 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon eller på grund av försäkringsavtalet.

Tillägg enligt denna lag tillkommer livräntetagaren som en särskild förmån utöver det skadestånd som försäkringen har att täcka eller som staten är ansvarig för.

När livränta utges enligt 1 § första stycket 1 utgår tillägg även om det innebär att det belopp som ansvaret är begränsat till enligt 11 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon eller på

grund av försäkringsavtalet
överskrids.

*När livränta utges enligt 1 §
första stycket 2 utgår tillägg även
om det innebär att det belopp
som ansvaret är begränsat till
överskrids.*

4 §²

Allmänt tillägg till trafiklivränta, som fastställts före utgången av år 1965 till följd av skada som uppkommit i Sverige, utgår enligt en procentsats som utgör, om livräntan fastställts

år 1939 eller tidigare, tvåhundrajugofem procent,

år 1940, etthundrasjuttiofem procent,

år 1941, etthundrafyrtio procent,

åren 1942–1947, etthundrajugo procent,

åren 1948–1950, etthundra procent,

år 1951, sjuttio procent,

åren 1952–1955, femtiofem procent,

år 1956 eller 1957, fyrtio procent,

år 1958 eller 1959, trettio procent,

år 1960 eller 1961, tjugofem procent,

år 1962 eller 1963, femton procent,

år 1964, tio procent,

år 1965, fem procent.

Allmänt tillägg till trafiklivränta, som fastställts före utgången av år 1971 till följd av skada som uppkommit utomlands, utgår enligt de procentsatser som anges i 4 § lagen (1973:000) om tillägg till vissa ansvarslivräntor.

Allmänt tillägg till trafiklivränta, som fastställts före utgången av år 1971 till följd av skada som uppkommit utomlands, utgår enligt de procentsatser som anges i 4 § lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor.

² Senaste lydelse 1973:216.

6 §

Särskilt tillägg utgår till så-
dan trafiklivränta till skadad
som på grund av föreskrift i lag
eller försäkringsavtal utgår
med lägre belopp än vad liv-
räntetagaren varit berättigad
att få i skadestånd, dock endast
om försäkringsfallet inträffat
före utgången av år 1961 och
livräntetagarens arbetsförmåga
var nedsatt genom skadan med
minst hälften vid livräntans
fastställande.

Särskilt tillägg utgår *ej* i den
mån livräntetagaren av någon
som är ansvarig för skadan fått
eller får gottgörelse utöver liv-
räntan.

Särskilt tillägg utgår till så-
dan trafiklivränta till skadad
som på grund av föreskrift i lag
eller försäkringsavtal utgår
med lägre belopp än vad liv-
räntetagaren varit berättigad
att få i skadestånd, dock endast
om försäkringsfallet inträffat
före utgången av år 1961 och
livräntetagarens arbetsförmåga
var nedsatt genom skadan med
minst hälften vid livräntans
fastställande. *Motsvarande
gäller när livränta utges enligt
1 § första stycket 2.*

Särskilt tillägg utgår *inte* i
den mån livräntetagaren av nå-
gon som är ansvarig för skadan
fått eller får gottgörelse utöver
livräntan.

9 §³

Indextillägg till trafiklivränta
utgår *från och med* den 1 janu-
ari *det* år, *då basbeloppet* enligt
lagen (1962:381) om allmän
försäkring för januari *med
minst fem procent överskrider
basbeloppet för januari 1967.*
*Ytterligare indextillägg utgår
från och med den 1 januari
varje år basbeloppet för decem-
ber månad närmast föregående
år med minst fem procent*

Indextillägg till trafiklivränta
utgår den 1 januari *varje* år *som
prisbasbeloppet* enligt lagen
(1962:381) om allmän försäk-
ring för året *överskrider pris-
basbeloppet för närmast före-
gående år.*

³ Senaste lydelse 1981:1193.

överskridit det basbelopp som ligger till grund för senaste indextillägg. År 1983 och därefter följande år utgår dock indextillägget i stället från och med den 1 februari varje år som basbeloppet för det året har stigit på det angivna sättet.

I fråga om trafiklivränta, som fastställs efter det att indextillägg till tidigare fastställda livräntor börjat utgå enligt första stycket, utgår indextillägg från och med den dag närmast efter livräntans fastställande då ytterligare indextillägg till de tidigare fastställda livräntorna börjar utgå.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket basbeloppet ökat. Brutet procenttal avrundas till närmast lägre hela procenttal. De procenttal med vilket indextillägg skall utgå fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Indextillägg utgår första gången den 1 januari det år närmast efter det då livräntan fastställdes och förutsättningarna för att indextillägg skall utgå enligt första stycket är uppfyllda.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket prisbasbeloppet har ökat. Brutet procenttal avrundas nedåt till två decimaler. De procenttal med vilket indextillägg skall utgå fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

13 §

Denna lag äger ej tillämpning på sådan del av trafiklivränta som bytts ut mot engångsbelopp.

Bestämmelserna i 13 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon om livränta äger mot-

Denna lag tillämpas inte på sådan del av trafiklivränta som bytts ut mot engångsbelopp.

Bestämmelserna om livränta i 13 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon skall

svarande tillämpning på tillägg enligt denna lag.

tillämpas på motsvarande sätt på tillägg som avses i 1 § första stycket 1.

14 §

Tillägg utges av den försäkringsinrättning som har att utge trafiklivränta. Ansvaret för tillägget säkerställs i den ordning som gäller för livräntan enligt lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse eller, om tillägget utges av riksförsäkringsverket, enligt motsvarande bestämmelser för verket.

Tillägg utges av den försäkringsinrättning som har att utge trafiklivränta. Ansvaret för tillägget säkerställs i den ordning som gäller för livräntan enligt försäkringsrörelselagen (1982:713) eller, om tillägget utges av Riksförsäkringsverket, enligt motsvarande bestämmelser för verket.

För livränta som avses i 1 § första stycket 2 skall den myndighet som betalar ut livräntan eller är ansvarig för utbetalningen även ansvara för att tillägget betalas ut.

15 §⁴

De försäkringsanstalter, som meddelar trafikförsäkring, svarar solidariskt för kostnader som uppstår till följd av att tillägg till trafiklivräntor utgår enligt denna lag.

De försäkringsbolag, som meddelar trafikförsäkring, svarar solidariskt för kostnader som uppstår till följd av att tillägg till trafiklivräntor som avses i 1 § första stycket 1 utgår enligt denna lag.

De sammanlagda kostnader för tillägg som uppstått under ett år fördelas mellan anstalterna i förhållande till beloppen av de premier för direkt teck-

De sammanlagda kostnader för tillägg som uppstått under ett år fördelas mellan försäkringsbolagen i förhållande till beloppen av de premier för di-

⁴ Senaste lydelse 1975:1412.

nade trafikförsäkringar som för var och en av dem belöper på näst föregående kalenderår.

rekt tecknade trafikförsäkringar som för var och en av dem belöper på näst föregående kalenderår.

Kostnad som uppstår till följd av att tillägg till trafiklivränta som avses i 1 § första stycket 2 utgår betalas av statsmedel.

16 §⁵

Fordran hos försäkringsinrättning på tillägg enligt denna lag får *ej* utmätas.

Bestämmelsen i första stycket hindrar *ej* utmätning av livräntebelopp enligt vad som föreskrives i 7 kap. utsökningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan tillägg har betalats ut gäller 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Fordran hos *staten eller försäkringsbolag* på tillägg enligt denna lag får *inte* utmätas.

Bestämmelsen i första stycket hindrar *inte* utmätning av livräntebelopp enligt vad som föreskrivs i 7 kap. utsökningsbalken.

17 §

Närmare bestämmelser för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen förordnar.

Föreskrifter om verkställigheten av lagen meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004, då förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. skall upphöra att gälla.

2. Första indextillägg efter ikraftträdandet skall, i stället för vad som anges i 9 § tredje stycket, utgå med det procenttal med vilket prisbasbeloppet överskrider det prisbasbelopp som senast

⁵ Senaste lydelse 1981:821.

legat till grund för indextillägg. Procenttalet skall avrundas nedåt till två decimaler.

1.2 Förslag till lag om ändring i kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 och 5 §§ kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Tillägg enligt denna kungörelse utgår, om regeringen *ej* föreskriver annat, till livränta som i anledning av skada, vilken uppkommit *inom riket* eller på svenskt fartyg *utom riket*, utges av statsmedel eller på grund av en av staten tagen *ansvarighetsförsäkring* (skadelivränta), om den händelse som föranlett livräntan inträffat före utgången av år 1973.

Kungörelsen gäller *ej*

1. skadelivränta, på vilken *förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m.,* eller *förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m.m.,* är tillämplig,

2. skadelivränta som fastställts att utgå med belopp som fortlöpande anpassas efter ak-

Föreslagen lydelse

1 §¹

Tillägg enligt denna kungörelse utgår, om regeringen *inte* föreskriver annat, till livränta som i anledning av skada, vilken uppkommit *i Sverige* eller på svenskt fartyg *utomlands*, utges av statsmedel eller på grund av en av staten tagen *ansvarsförsäkring* (skadelivränta), om den händelse som föranlett livräntan inträffat före utgången av år 1973.

Kungörelsen gäller *inte*

1. skadelivränta, på vilken *lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor* eller *förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m.m.,* är tillämplig,

2. skadelivränta som fastställts att utgå med belopp som fortlöpande anpassas efter ak-

¹ Senaste lydelse 1981:1214.

tuell löne- eller pensionsnivå,

3. sådan del av skadelivränta som bytts ut mot engångsbelopp.

Föreskrifterna om tillägg gäller *ej* livränta enligt 2 § 2 mom. förordningen (1940:333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning.

tuell löne- eller pensionsnivå
och

3. sådan del av skadelivränta som bytts ut mot engångsbelopp.

Föreskrifterna om tillägg gäller *inte* livränta enligt 2 § 2 mom. förordningen (1940:333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning.

5 §²

Indextillägg till skadelivränta, som fastställts före utgången av år 1969, utgår med sex procent. Ytterligare indextillägg till sådan livränta utgår från och med den 1 januari det år, då basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för januari månad med minst fem procent överskridit basbeloppet för januari 1971, och därefter från och med den 1 januari varje år basbeloppet för december månad närmast föregående år med minst fem procent överskridit det basbelopp som ligger till grund för senaste indextillägg. Från och med år 1983 utgår dock indextillägget i stället från och med den 1 februari varje år basbeloppet för det året har stigit på det angivna

Indextillägg till skadelivränta utgår den 1 januari varje år som prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för året överskrider prisbasbeloppet för närmast föregående år.

² Senaste lydelse 1981:1214.

sättet.

I fråga om skadelivränta, som fastställts under år 1970 eller som fastställs under år 1971 eller senare, utgår indextillägg från och med den dag närmast efter skadelivräntans fastställande då ytterligare indextillägg börjar utgå till livräntor som avses i första stycket.

Indextillägg, som grundar sig på ökning av basbeloppet, utgår med det procenttal med vilket basbeloppet ökat. Brutet procenttal avrundas till närmast lägre hela procenttal. Procenttalet fastställs av försäkringsinspektionen, som omedelbart offentliggör det och underrättar de myndigheter som har att utge sådant tillägg om procenttalet.

Indextillägg utgår första gången den 1 januari det år närmast efter det då livräntan fastställdes och förutsättningarna för att indextillägg skall utgå enligt första stycket är uppfyllda.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket prisbasbeloppet har ökat. Brutet procenttal avrundas nedåt till två decimaler. De procenttal med vilket indextillägg skall utgå fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

2. Första indextillägg efter ikraftträdandet skall, i stället för vad som anges i 5 § tredje stycket, utgå med det procenttal med vilket prisbasbeloppet överskrider det prisbasbelopp som senast legat till grund för indextillägg. Procenttalet skall avrundas nedåt till två decimaler.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor

dels att 7 § skall upphöra att gälla,

dels att 1, 5 och 6 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Tillägg enligt denna lag utgår till livränta som utges på grund av ansvarsförsäkring hos svenskt försäkringsbolag eller utländskt försäkringsbolag med koncession i Sverige, om den händelse om föranlett livräntan inträffat före utgången av år 1973.

Lagen gäller *ej* livränta på vilken lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor, *förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m.* eller kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. är tillämplig, *ej* heller livränta till följd av skada som uppkommit utomlands, om *icke* livräntetagaren vid tiden för den händelse som föranlett livräntan var svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.

Lagen gäller *inte* livränta på vilken lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor eller kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. är tillämplig, *inte* heller livränta till följd av skada som uppkommit utomlands, om *inte* livräntetagaren vid tiden för den händelse som föranlett livräntan var svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.

5 §¹

Indextillägg enligt denna lag utgår från och med den 1 januari året närmast efter det år då

Indextillägg enligt denna lag utgår från och med den 1 januari varje år som prisbasbeloppet

¹ Senaste lydelse 1981:1195.

basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för december månad med minst fem procent överskridit basbeloppet för december 1972. Ytterligare indextillägg utgår varje år från och med den 1 januari, om basbeloppet för december månad närmast föregående år överskridit det basbelopp som legat till grund för senaste indextillägg med minst fem procent eller det lägre procenttal som efter ökning enligt 7 § uppgår till minst fem. År 1983 och därefter följande år utgår dock index tillägget i stället från och med den 1 februari varje år som basbeloppet för det året har stigit på det angivna sättet.

Indextillägg utgår endast till livränta som fastställts före den dag från och med vilken tillägg skall räknas.

enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för året överskrider prisbasbeloppet för närmast föregående år.

Indextillägg utgår första gången den 1 januari det år närmast efter det då livräntan fastställdes och förutsättningarna för att indextillägg skall utgå enligt första stycket är uppfyllda.

6 §²

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket basbeloppet ökat eller det högre procenttal, som följer av 7 §. Tillägget får dock ej överstiga fem procent för år, räknat från d. 1 jan.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket prisbasbeloppet har ökat.

² Senaste lydelse 1981:1195.

1973 eller, vid tillämpning av 5 § första stycket andra punkten, från den dag då senaste index-tillägg började utgå.

Uppkommer vid beräkning av det procenttal med vilket index-tillägg skall utgå brutet tal, avrundas det till närmast lägre hela tal. Procenttalet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Brutet procenttal avrundas nedåt till två decimaler. De procenttal med vilket index-tillägg skall utgå fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.
 2. För livräntor som har fastställts före ikraftträdandet tillämpas äldre bestämmelser om index-tillägg.

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor

dels att 4 § skall upphöra att gälla,

dels att 1–3 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Livränta, som genom dom eller avtal fastställts att utgå till fullgörande av skadeståndsskyldighet på grund av händelse som inträffat efter utgången av år 1973, skall ändras i anslutning till *basbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Ändring sker *första gången* den 1 januari året närmast efter det år då *basbeloppet* för december månad med minst fem procent över- eller underskridit *basbeloppet* för december 1973.

Ändring skall på nytt ske varje år den 1 januari, om *basbeloppet* för december månad närmast föregående år över- eller underskridit det *basbelopp* som legat till grund för senaste ändring med minst fem procent eller det lägre eller högre pro-

Föreslagen lydelse

1 §

Livränta, som genom dom eller avtal fastställts att utgå till fullgörande av skadeståndsskyldighet på grund av händelse som inträffat efter utgången av år 1973, skall ändras i anslutning till *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

2 §¹

Ändring sker den 1 januari varje år som *prisbasbeloppet* för året över- eller underskrider *prisbasbeloppet* för närmast föregående år.

¹ Senaste lydelse 1981:1194.

centtal som efter ökning eller minskning enligt 4 § uppgår till minst fem. År 1983 och följande år skall ändring dock i stället ske den 1 februari, om basbeloppet för det året har ändrats på det angivna sättet.

Ändring avser alla livräntor som fastställts före den dag då ändringen skall ske samt livräntor som genom dom fastställts senare, om första domstols dom i målet meddelats före nämnda dag.

Ändring sker med det procenttal med vilket *basbeloppet* ändrats eller det högre eller lägre procenttal som följer av 4 §. Ändringen får dock ej överstiga fem procent för år, räknat från d. 1 jan. 1974 eller, vid tillämpning av 2 § andra stycket, från den dag då ändring senast skedde.

Uppkommer vid beräkning av det procenttal med vilket ändring skall ske brutet tal, avrundas det till närmast lägre hela tal. Procenttalet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

3 §²

Ändring sker med det procenttal med vilket *prisbasbeloppet* har ändrats.

Brutet procenttal avrundas nedåt till två decimaler. De procenttal med vilket ändring skall ske fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

² Senaste lydelse 1981:1194.

2. För livräntor som har fastställts före ikraftträdandet tillämpas äldre bestämmelser.

2 Ärendet

Bestämmelser som syftar till att ge livräntetagare som uppbär skadeståndslivräntor ett värdesäkert skydd mot inkomstbortfall på grund av penningvärdets förändring finns i ett antal olika författningar. Bestämmelserna tillkom under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet.

Sveriges Försäkringsförbund har i en skrivelse till regeringen år 2001 hemställt att lagstiftningen om värdesäkring av skadeståndslivräntor skall ses över (dnr Ju 2001/2429). Finansinspektionen har samma år lämnat in en utredning i frågan till Justitiedepartementet med förslag till författningsändringar. Enligt Sveriges Försäkringsförbund och Finansinspektionen består behovet av förändringar bl.a. i att det nuvarande systemet medför att många livräntetagare får en kompensation som långt överskrider penningvärdets förändring samtidigt som andra livräntetagare har fått en för låg kompensation. Förslagen innebär bl.a. att lagstiftningen om värdesäkring skall ändras så att den helt följer förändringarna i prisbasbeloppet, att den nya lagstiftningen även skall gälla redan fastställda livräntor och att underkompenserade livräntor som redan är fastställda kompenseras genom en engångsuppräkning till en nivå som de skulle ha haft om det nu föreslagna systemet hade gällt från början. Utredningen finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju 2001/6959). Finansinspektionens författningsförslag jämte kommentar finns intaget som bilaga till denna promemoria.

För att diskutera frågan om behovet av en reform höll Justitiedepartementet en hearing den 28 maj 2002 till vilken ett 20-tal myndigheter, organisationer och andra bjöds in. Så gott som

samtliga av de närvarande gjorde bedömningen att det finns ett behov av en översyn av reglerna om värdesäkring men att Finansinspektionens utredning inte är tillräcklig som underlag för lagstiftning.

Under arbetet med förslagen i denna promemoria har överläggningar hållits med en av Justitiedepartementet tillkallad samrådsgrupp. I gruppen har ingått företrädare för Sveriges Försäkringsförbund, Finansinspektionen, Sveriges advokatsamfund, Handikappombudsmannen, Riksförbundet för Trafik- och Polioskadade och Trafikskadenämnden.

Vid utarbetandet av promemorian har inriktningen varit att i första hand analysera och vid behov föreslå lämpliga ändringar avseende det reformbehov som Finansinspektionen och Sveriges Försäkringsförbund lyft fram. Det är alltså inte fråga om någon generell översyn av reglerna om värdesäkring av skadeståndslivräntor.

3 Skadestånd och dess bestämmande

3.1 Bestämmelser om skadestånd

Den allmänna regleringen om skyldighet att betala skadestånd finns i skadeståndslagen (1972:207). Bestämmelserna gäller i den mån det inte finns avvikande bestämmelser i andra författningar eller föranleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden. Enligt den grundläggande regeln om skadestånd, culparegeln, skall den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada eller sakskada ersätta skadan (2 kap. 1 §).

En grundläggande skadeståndsrättslig princip är att den skadelidande skall ha full ersättning för skadan. Ersättningen skall bestämmas så exakt som möjligt (se prop. 1975:12 s. 98 f.). Den som har tillfogats en personskada har rätt att få ersättning för sjukvårdskostnader och andra kostnader, inkomstförlust, fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) eller av bestående art (lyte eller annat stadigvarande men) samt särskilda olägenheter till följd av skadan (5 kap. 1 §).

Utöver regleringen i skadeståndslagen finns särskilda bestämmelser om skadestånd i ett flertal andra författningar, bl.a. miljöbalken, patientskadelagen (1996:799), produktansvarslagen (1992:18), järnvägstrafiklagen (1985:192) och lagen (1922:382) ang. ansvarighet för skada i följd av luftfart. De frågor som inte är reglerade i sådana författningar får bedömas enligt bestämmelserna i skadeståndslagen. Dit hör ofta frågor om skadeståndets bestämmande, alltså bl.a. vad skadeståndet skall omfatta och om det skall fastställas i form av engångsbelopp eller livränta.

Med engångsbelopp avses att ersättningen bestäms att utgå som ett enda kapitalbelopp. Med livränta avses att ersättningen bestäms att utgå som periodiska belopp under kortare eller längre tid.

3.2 När skall skadestånd fastställas i form av livränta?

Ersättningen för *inkomstförlust* bör i normala fall delas upp i två poster, en som avser förfluten tid i förhållande till skadeståndsprövningen och en som avser framtiden. Skadestånd för inkomstförlust avser, förutom bortfall av lön, förlust av tillägg av olika slag som ingår i arbetsgivarens ersättning för arbetsprestationer. Med inkomstförlust likställs intrång i näringsverksamhet och med inkomst likställs värdet av hushållsarbete i hemmet. Beräkningen av vad den skadelidande skulle ha tjänat bereder sällan större problem för förfluten tid. De faktiska förhållandena vid tiden för skadan ger vanligen en utgångspunkt. Ersättningen för framtida inkomstförlust måste däremot grundas på mer eller mindre säkra antaganden om den skadelidandes möjligheter att utnyttja sin kvarvarande arbetsförmåga. Skadeståndslagens dispositiva karaktär gör att parterna själva har möjlighet att komma överens om i vilken form ersättning skall utgå. Om parterna inte kan komma överens kan frågan ytterst avgöras av domstol. Enligt vad som uttalats i förarbetena bör man i stor utsträckning ta hänsyn till den skadelidandes önskemål vid val av ersättningsform (prop. 1975:12 s. 114 f. och 167 f.). När det gäller framtida inkomstförlust innehåller skadeståndslagen en uttrycklig reglering av frågan. Enligt 5 kap. 4 § fastställs således skadestånd för framtida inkomstförlust i form av livränta eller engångsbelopp eller som livränta jämte engångsbelopp. Är ersättningen av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning, skall den utgå som livränta, om inte särskilda skäl talar mot detta. För vilka fall ersättningen skall anses vara av sådan betydelse för den skadelidande får avgöras med hänsyn till samtliga omständigheter. Avgörande torde vara vilka övriga förmåner som den skade-

lidande har rätt till med anledning av skadan i förening med den egna framtida försörjningsförmågan. Vad som avses med särskilda skäl kommenteras inte närmare i förarbetena. Att välja engångsbelopp framför en i och för sig behövlig livränta kan dock tänkas accepteras exempelvis om den skadelidande därigenom kan genomgå en utbildning eller förvärva en rörelse etc. och därigenom stärka sin försörjningsförmåga.

Rätt till ersättning för *kostnader* föreligger både för kostnader som redan har uppstått och sådana som kommer att inträffa i framtiden. Såvitt avser den skadelidandes dagliga livsföring kan ersättning utgå för t.ex. kostnader för sjukvård, kostnader för egna och anhörigas resor i samband med sjukvården och särskilda anordningar i hemmet. Andra ersättningsgilla kostnader är sådana som hänför sig till den skadelidandes förmåga att utföra förvärvsarbete, t.ex. kostnader för fördyrade resor till och från arbetet samt utgifter för särskilda anordningar på arbetsplatsen. Skadestånd utges för merkostnader och utgifterna måste ha varit nödvändiga för att berättiga till skadestånd. Någon särskild bestämmelse finns inte i skadeståndslagen om ersättningsformen för kostnader. Normalt bör de ersättas med ett engångsbelopp. När det gäller mera omfattande framtida kostnader vid större skador kan det dock ofta vara lämpligt att ersättningen utgår som livränta, eventuellt vid sidan av förekommande livränta för inkomstförlust.

Ersättning för *ideell skada* torde alltid utgå i form av engångsbelopp om inte parterna skulle komma överens om något annat.

En fastställd livränta kan helt eller delvis bytas ut mot ett engångsbelopp (5 kap. 4 § andra stycket). Vid bedömningen av om det föreligger skäl för det skall de allmänna principer som gäller för den ursprungliga prövningen vara vägledande (prop. 1975:12 s. 115).

En fastställd ersättning kan omprövas om de förhållanden som har legat till grund för bestämmandet av ersättningen har ändrats väsentligt (5 kap. 5 §). Har ersättningen fastställts i form av livränta kan en omprövning leda till att den justeras både uppåt och nedåt. Om ersättningen har bestämts som ett engångsbelopp kan

dock detta aldrig sänkas. Bestämmelsen tar inte sikte på ändringar som har sin grund i förändringar i penningvärdet. Sådana bestämmelser finns i stället i särskilda författningar som kommenteras i avsnitt 4 nedan.

I skadeståndslagen (5 kap. 5 §) finns en hänvisning till de särskilda bestämmelser som gäller ändring i skadeståndslivränta med anledning av förändringar i penningvärdet.

3.3 Försäkring och skadestånd

Den ersättning som skall betalas vid skador belastar ofta en försäkring eftersom det är vanligt att den som har lidit en skada har tecknat en försäkring som täcker skadorna. Men i allt större utsträckning försäkrar sig såväl företag som privatpersoner mot risken att drabbas av skadeståndsskyldighet genom att teckna en ansvarsförsäkring. Ett sådant skydd mot skadeståndsskyldighet har privatpersoner normalt tillgång till genom hemförsäkringen. Man räknar med att mer än 90 procent av alla hushåll och i princip alla företag har försäkringar där ett ansvarsmoment ingår (se Bengtsson – Strömbäck, Skadeståndslagen – en kommentar, 2002, s. 22).

Om ett försäkringsbolag har betalat ersättning för en skada kan bolaget i vissa fall vända sig mot den ansvarige för skadan och begära att denne ersätter bolaget (regress). Ansvarsförsäkringen har särskild betydelse i sådana sammanhang. Om den ansvarige för skadan har en ansvarsförsäkring har försäkringsbolaget att betala skadeståndet. Ansvarsförsäkringar täcker emellertid inte alla situationer. Den ansvarsförsäkring som regelmässigt ingår i hemförsäkringen täcker normalt inte skada som har samband med yrkes- eller förvärvsverksamhet, skada som uppkommit i följd av trafik med motorfordon eller skada som har uppstått i samband med att den försäkrade utfört en uppsåtlig handling. I företagsförsäkringens ansvarsdel förekommer vidare undantag för t.ex. förutsebar skada.

3.4 Förmåner för den skadelidande

I föregående avsnitt har sagts att personskador ofta belastar en försäkring. I vissa fall kan även andra typer av ersättningar utgå i stället för skadestånd eller försäkringsersättning på grund av privat finansierade försäkringar. Framför allt handlar det om ersättning från socialförsäkringen och anställningsförmåner. Det för för långt att i detta sammanhang redogöra för de olika typer av förmåner som kan aktualiseras. Här kan endast nämnas att vissa socialförsäkringsförmåner och vissa anställningsförmåner räknas av när skadestånd för inkomstförlust eller förlust av underhåll bestäms (5 kap. 3 § skadeståndslagen).

3.5 Obligatoriska försäkringar m.m.

Enligt trafikskadelagen (1975:1410) skall varje motorfordon vara trafikförsäkrat. Bestämmelserna i trafikskadelagen ersatte de tidigare gällande bestämmelserna i 1929 års lag om trafikförsäkring å motorfordon. Gentemot var och en som har drabbats av en personskada till följd av trafik med motordrivet fordon (förare, passagerare, fotgängare etc.) har trafikförsäkringen ett strikt ansvar. Från försäkringen utgår ersättning även när det är ett oförsäkrat, okänt eller utländskt fordon som har orsakat skadan.

Ett annat exempel på en obligatorisk försäkring är patientförsäkringen. En patient som skadas i samband med behandling eller liknande åtgärd inom hälso- och sjukvården kan således få patientskadeersättning enligt patientskadelagen (1996:799). Lagen är i stora delar uppbyggd på samma sätt som trafikskadelagen och innebär att alla vårdgivare, såväl offentliga som privata, är skyldiga att ha en patientförsäkring som täcker patientskadeersättningen. Rätten till ersättning är inte beroende av att något fel har förekommit från vårdgivarens sida. Om en vårdgivare saknar patientförsäkring svarar patientförsäkringsbolagen (på motsvarande sätt som i trafikförsäkringen) solidariskt för skada som uppkommer hos denna vårdgivare.

Här kan också nämnas att personskador som har orsakats av läkemedel kan ersättas via läkemedelsförsäkringen som till skillnad från trafikförsäkringen och patientförsäkringen inte är författningsreglerad. Försäkringen grundar sig på ett frivilligt kollektivt åtagande av läkemedelstillverkare och läkemedelsimportörer och innebär att den skadelidande har rätt till ersättning oberoende av om någon kan anses vara vållande till skadan. Försäkringen har tecknats av flertalet i landet verksamma läkemedelsproducenter och importörer.

Ersättningen enligt de ovan nämnda försäkringarna bestäms, med vissa avvikelser, enligt skadeståndslagen. För samtliga fall hänvisas till de särskilda bestämmelser som gäller ändring i skadeståndslivräntor med anledning av förändringar av penningvärdet.

Av brottsskadelagen (1978:413) framgår att även brottsskadeersättning skall bestämmas enligt skadeståndslagen. Enligt en särskild bestämmelse skall livränta utgå endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Brottsskadeersättning som utgår som livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om värdesäkring av skadeståndslivräntor.

4 Nuvarande bestämmelser om värdesäkring av skadeståndslivräntor

4.1 Reglernas tillkomst

Ett författningsreglerat skydd mot inkomstbortfall på grund av penningvärdets utveckling tillkom först på den allmänna försäkringens område genom att den försäkringens pensionssystem knöts till basbeloppet. De förmåner som för var tid skulle utgå angavs till ett visst procenttal av för varje månad gällande basbelopp.

På yrkesskadeområdet värdesäkrades ursprungligen inte livräntorna. I stället förekom en ordning som innebar att de höjdes med jämna mellanrum, varvid man tog hänsyn till bl.a. penningvärdets förändring. År 1967 genomfördes emellertid en fullständig värdesäkring som innebar att fastställda livräntor räknades upp till en viss nivå per den 1 januari 1968 och därefter knöts till förändringarna i basbeloppet.

Under 1966 infördes på familjerättens område regler om värdesäkring av underhållsbidrag genom lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag. Även här knöts värdesäkringen till förändringarna i basbeloppet.

Skadeståndslivräntor fastställdes ursprungligen utan att hänsyn togs till kommande förändringar av penningvärdet och någon författningsreglering av hur de skadelidande skulle kompenseras för penningvärdets förändring fanns inte. Det innebar att livräntebeloppen urholkades med tiden, särskilt under de år då inflationen var hög. För vissa statliga livräntor omprövades livräntan från tid till annan eller räknades upp, vilket innebar att hänsyn indirekt togs till bl.a. penningvärdetsförändringar. Men

det gällde inte för andra livräntor. När värdesäkringsreglering började införas på andra områden framfördes kritik mot förhållandena, framför allt när det gällde trafiklivräntorna. Det ansågs att den obligatoriska trafikförsäkringen stod socialförsäkringen nära och på det området hade värdesäkringsfrågorna fått sin lösning. På trafikskadeområdet infördes därför år 1967 regler om värdesäkring av trafiklivräntor som utgår med stöd av 1929 års lag om trafikförsäkring. Nästa steg togs 1971 då vissa statliga skadeståndslivräntor värdesäkrades. År 1973 värdesäkrades resterande skadeståndslivräntor.

4.2 Nuvarande regler

Regler om värdesäkring av skadeståndslivräntor på grund av förändringar i penningvärdet finns i fem olika författningar. Fyra av dessa är tillämpliga för händelser som inträffat före utgången av år 1973 med skiftande regler beroende av om det gäller trafiklivräntor eller ansvarslivräntor och beroende av om livräntorna skall utgå ur statsmedel eller inte. För händelser som inträffat efter utgången av år 1973 finns alla bestämmelser samlade i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

För att säkerställa att livräntorna behandlades någorlunda lika användes, när värdesäkringsreglerna skapades på trafikskadeområdet, en metod som innebär att livräntor som var fastställda före det att lagstiftningen trätt i kraft skulle engångsuppräknas till det penningvärde som gällde när lagstiftningen infördes. I lagstiftningen används uttrycket *allmänt tillägg* för denna uppräkning. Tillägget uttrycktes som ett visst procenttal av livräntebeloppet och till grund för beräkningen användes det år då livräntan fastställdes. Procenttalet skulle motsvara penningvärdesförändringen från fastställandeåret till uppräkningsdagen. Vid uppräkningsdagen behandlades inte livräntorna individuellt utan i syfte att förenkla förfarandet delades livräntorna in i olika åldersgrupper med en någorlunda likartad utveckling och alla livräntor inom åldersgruppen höjdes på samma sätt. Samma förfarande har tillämpats när ytterligare kategorier av livräntor har värdesäkrats

senare år. Bestämmelser om allmänt tillägg finns nu i alla de författningar som tar sikte på skador som inträffat före utgången av år 1973.

När det gällde den framtida värdesäkringen, dvs. från det att aktuell författning trätt i kraft och framåt, föreskrevs att livräntorna skulle räknas upp med ett *indextillägg*. Det tillägget innebar att livräntorna räknades upp i förhållande till förändringarna i basbeloppet. Att just basbeloppet användes och inte t.ex. konsumentprisindex, vilket Trafiklivräntekommittén hade föreslagit i betänkandet Värdesäkring av trafiklivräntor (SOU 1966:53), berodde på att konstruktionen därmed skulle bli enhetlig i förhållande till andra likartade förmåner på olika områden. Men någon total följsamhet ansågs inte möjlig utan en spärregel infördes som innebar att förändringen av basbeloppet skulle vara minst fem procent för att uppräknings skulle få ske.

För att tillgodose livräntetagare som uppbär ersättning från livräntor som till beloppet varit maximerade infördes ett *särskilt tillägg*. Ett sådant tillägg betalas i vissa fall om livränta, på grund av någon bestämmelse i lag eller försäkringsavtal, utgår med lägre belopp än vad livräntetagaren haft rätt till om skadestånd hade betalats i stället för livränta. Tillägget utgår i sådana fall med ett belopp som täcker mellanskillnaden, men får inte understiga 100 kr och inte överstiga 2 000 kr per år. En förutsättning för att särskilt tillägg skall utgå är att försäkringsfallet inträffat före utgången av år 1961 och arbetsförmågan var nedsatt genom skadan med minst hälften.

Även rätten till ett *extra tillägg* infördes för den som skadats i unga år. Extra tillägg betalas till den som inte fyllt 16 år vid skadan och arbetsförmågan genom skadan blev nedsatt med minst hälften. Tillägget utgår endast om livräntan fastställdes före utgången av år 1959.

Värdesäkringen enligt de författningar som reglerar skador som inträffat före utgången av år 1973 utgår som en särskild förmån vid sidan av själva skadeståndet. Det är därigenom inte möjligt att av skadevållaren återkräva vad som har betalats ut i värdesäkringstillägg genom en talan om regress. När det däremot

gäller skador som inträffat efter utgången av år 1973 är värdesäkringsförmånen en del av själva skadeståndet, vilket innebär att det i dessa fall är möjligt att utöva regress.

Före 1973 hade separata regleringar införts på de områden som vid varje tidpunkt ansågs som mest angelägna. För att täppa till de luckor som fanns skapades år 1973 en enhetlig värdesäkringsreglering som omfattade alla framtida skadefall. Det ansågs inte då möjligt att skapa en enhetlig reglering som även skulle omfatta tidigare fastställda livräntor. De nya reglerna fick en i viss mån annorlunda konstruktion. Man införde ett system med vad man kallade för *balanserade procenttal* vid beräkningen av indextillägget.

Indextillägget var fortfarande kopplat till förändringarna i vad som numera benämns prisbasbeloppet. Men systemet innebär att indextillägget begränsas till högst fem procents höjning vid varje uppräkningsår. Har prisbasbeloppet ökat med mer än fem procent sedan föregående indextillägg utlöstes, balanseras det överstigande procenttalet till kommande år. De balanserade procenttalen skall utnyttjas under år då prisbasbeloppet ökat med mindre än fem procent.

Indextillägg utlöses i första hand när prisbasbeloppet ökat med minst fem procent. Om ökningen är lägre och det finns balanserade procenttal skall dessa i andra hand utnyttjas och läggas samman med den procentuella förändringen av prisbasbeloppet. Om prisbasbeloppets ökning och balanserade procenttal tillsammans uppgår till minst fem procent utlöses indextillägg. Indextillägget avrundas nedåt till närmast lägre hela procenttal medan den procentuella förändringen av prisbasbeloppet och de balanserade procenttalen beräknas med två decimaler.

Anledningen till att man skapade det förhållandevis komplicerade system som beskrivits var att försäkringsbolagen enligt de försäkringsrörelseregler som gällde vid reglernas tillkomst inte hade möjlighet att placera sina medel i värdebeständiga objekt. Avkastningen på de avsättningar försäkringsbolagen gjorde kunde således bli lägre än den faktiska penningvärdesförändringen, vilket skulle medföra att avkastningen inte skulle räcka

till värdesäkringen. Därför infördes den årliga begränsningen om fem procent men med möjlighet att till kommande år föra över procenttal som inte kunnat utnyttjas.

I det följande kommer närmare att beskrivas vilka regler som gäller för olika typer av skadeståndslivräntor.

4.2.1 Värdesäkring av skadeståndslivräntor för skador före utgången av år 1973

Värdesäkring av trafiklivräntor

Värdesäkringen av trafiklivräntor för skador som har inträffat före utgången av 1973 regleras i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor (TLL) och förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. (TLF).

TLL gäller för livräntor som utges enligt den numera upphävda lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon eller på grund av annan äldre bilansvarighetsförsäkring. TLL reglerar dock inte värdesäkring av livräntor som skall utges för av staten försäkrade fordon eller statliga fordon som är befriade från försäkringsplikt. För dessa fall gäller i stället TLF.

De materiella reglerna för värdesäkring i de båda författningarna är i princip desamma. Värdesäkringen för prisförändringar sker dels genom en engångsuppräknings med ett *allmänt tillägg* och dels genom ett *indexillägg*. Indexilläget är knutet till förändringarna i prisbasbeloppet men avrundas nedåt till det närmast lägre hela procenttalet. Varje förändring i prisbasbeloppet utlöser inte indexilläget utan för detta krävs en ökning av prisbasbeloppet med minst fem procent från det att indexilläget senast utgick. Livräntorna räknas alltså inte upp varje år utan först när förändringen nått femprocentnivån och det är bara vid sjunkande penningvärde som tillägget utlöses. Tillägget utgår den 1 februari.

Underlaget för uppräknings av indexilläget är livräntans grundbelopp ökat med tillägg enligt författningarna. De tillägg

som kan utgå är allmänt tillägg, särskilt tillägg, extra tillägg och tidigare indextillägg.

Enligt en särskild bestämmelse i TLL har regeringen en möjlighet att vid särskilda skäl och längst ett år i taget bestämma att nytt indextillägg inte skall utgå eller att det skall utgå med ett lägre belopp. Den möjligheten har aldrig utnyttjats.

Samtliga tillägg kommer livräntetagarna till del som en särskild förmån och innefattas alltså inte i det skadestånd som antingen försäkringen skall täcka eller staten är ansvarig för. Tilläggen skall betalas oavsett om försäkringsgivarens eller statens ansvar i övrigt är begränsat.

Kostnaderna för försäkringen under ett år fördelas mellan försäkringsbolagen i förhållande till premieinkomst för direkt tecknade trafikförsäkringar under föregående år. Fördelningen sköts när det gäller livräntor enligt TLL av Trafikförsäkringsföreningen.

Värdesäkring av andra statliga skadeståndslivräntor

Värdesäkringen av andra statliga skadeståndslivräntor än trafiklivräntor för skador som har inträffat före utgången av 1973 regleras i kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadeståndslivräntor, m.m. De livräntor som avses är sådana som utges av statsmedel eller på grund av ansvarsförsäkring som staten har tagit. Kungörelsen skall dock inte tillämpas på skadeståndslivräntor som regleras genom TLF eller genom förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadeståndslivräntor och inte heller på sådana livräntor som är fastställda att fortlöpande anpassas efter aktuell löne- eller pensionsnivå.

Regleringen innebär att ungefär samma principer för värdesäkringen tillämpas som för de äldre trafiklivräntorna i TLL och TLF. Även här räknas livräntorna upp genom ett allmänt tillägg medan den fortlöpande uppräkningsingen sker genom indextillägg. För livräntor som har fastställts före utgången av år 1969 är indextillägget första gången sex procent. Därefter utgår ytterligare indextillägg med det procenttal som prisbasbeloppet har höjts

med men först sedan prisbasbeloppet har ökat med fem procent. Även i detta fall avrundas indextillägget nedåt till närmast lägre procenttal.

Det finns även en rätt till s.k. extra tillägg men förmånen benämns här *särskild ersättning*.

Underlaget för uppräkningsindex av indextillägget är livräntans grundbelopp ökat med allmänt tillägg, särskild ersättning och tidigare indextillägg. Tilläggen och den särskilda ersättningen är även i denna författning en särskild förmån som inte innefattas i skadeståndet.

Värdesäkring av ansvarslivräntor

Värdesäkringen av ansvarslivräntor för skador som har inträffat före utgången av 1973 regleras i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor. De livräntor som avses är sådana som utges på grund av ansvarsförsäkring hos ett svenskt försäkringsbolag eller ett utländskt försäkringsbolag med koncession i Sverige. Lagen skall inte tillämpas på livräntor som regleras genom TLL, TLF eller 1971 års kungörelse.

Den grundläggande konstruktionen av värdesäkring för penningvärdesförändringar med en engångsuppräkning genom ett allmänt tillägg och fortlöpande uppräkning genom indextillägg används också här. Men till skillnad från regleringarna i TLL, TLF och 1971 års kungörelse används systemet med balanserade procenttal vid beräkningen av indextillägg. Systemet har närmare beskrivits ovan.

Underlaget för uppräkningsindex av indextillägget är livräntans grundbelopp, allmänt tillägg och tidigare indextillägg.

Tilläggen utgör inte en del av skadeståndet utan tillkommer livräntetagarna som en särskild förmån. Tilläggen betalas ut av det aktuella försäkringsbolaget eller, om staten är ansvarig, av Riksförsäkringsverket.

4.2.2 Värdesäkring av skadeståndslivräntor för skador efter utgången av år 1973

Bestämmelserna om värdesäkring av skadeståndslivräntor för skador som har inträffat efter utgången av år 1973 finns samlade i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor. Lagen tillämpas för alla typer av skadeståndslivräntor och oberoende av vem som är ansvarig för att betala livräntan. Den gäller alltså både i de fall livräntan betalas ur en försäkring och i fall då livräntan betalas av den skadeståndsskyldige direkt. Värdesäkringen enligt lagen utgör, till skillnad från övriga författningar på området, en del av själva skadeståndet.

Värdesäkringen är även i denna lag kopplad till förändringarna i prisbasbeloppet. I lagen talas det inte om "tillägg" utan om "ändring" eftersom livräntorna, till skillnad från övriga författningar, skall följa såväl stigande som sjunkande penningvärde. Någon engångsuppräknings motsvarande "allmänt tillägg" förekommer inte heller. Principerna för värdesäkringen motsvarar de i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor. Även här tillämpas således s.k. balanserade procenttal. Värdesäkringen sker den 1 februari de år då prisbasbeloppet ökat med minst fem procent sedan föregående ändring eller, om prisbasbeloppet ökat mindre, då ökningen av prisbasbeloppet tillsammans med balanserade procenttal uppgår till minst fem procent. Motsvarande gäller om prisbasbeloppet minskat.

4.3 Branschöverenskommelse

År 1980 fick dåvarande Försäkringsinspektionen i uppdrag av regeringen att, i samråd med försäkringsbranschen, undersöka om det gick att komma till rätta med underkompensationen för livräntetagarna. Bakgrunden till uppdraget var att livräntetagarna under en lång period inte fått full kompensation för den penningvärdesförsämring som uppkommit på grund av begränsningen till högst fem procents ändring vid varje uppräknings, samtidigt som den faktiska förändringen varit betydligt större.

Undersökningen resulterade i en frivillig lösning för försäkringsbranschen. Försäkringsbolagen åtog sig att under vissa förutsättningar värdesäkra vissa livräntor med högre belopp än som följde av författningarna på området. Överenskommelsen omfattar livräntor som utges enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor och lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor. Enligt överenskommelsen, som senare ändrats genom en tilläggsöverenskommelse, skall bolagen från och med den 1 februari 1984 utge två nya förmåner, ett uppräkningsstillägg och ett särskilt värdesäkringstillägg. Uppräkningsstillägget innebär en engångsuppräkning för livräntor som fastställdes senast år 1982, med olika uppräkningsstal beroende på vilket år livräntan var fastställd. Det särskilda värdesäkringstillägget kan utgå om bolagets relativa direktavkastning av placeringstillgångar ett visst år överstiger den förräntning som antagits vid avsättningarnas beräkning. Särskilda värdesäkringstillägg har utgått år 1985 med 2 procent, 1986 med 1 procent, 1988 med 2 procent, 1989 med 3 procent, 1990 med 1 procent och 1991 med 3 procent.

Med anledning av överenskommelsen beslutade regeringen år 1984 att avstå från att lägga fram förslag om lagstiftning om ytterligare värdesäkring. Enligt beslutet förutsattes att s.k. självförsäkrare, främst vissa kommuner och landsting, skulle värdesäkra skadeståndslivräntor efter de grunder som angavs i överenskommelsen samt att statliga myndigheter som utger skadeståndslivräntor värdesäkrade dessa på motsvarande sätt.

4.4 Beståndet av skadeståndslivräntor

Skadeståndslivräntor enligt de författningar som nämnts ovan betalas huvudsakligen ur försäkringar av olika slag. Det är fyra försäkringsbolag som dominerar. Det är If Skadeförsäkring AB (publ), Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag (publ), Trygg-Hansa Försäkringsaktiebolag (publ) och Folksam ömsesidig sakförsäkring. Bestånden är ungefär lika stora för dessa fyra bolag.

Den 31 december 2001 beräknades antalet försäkringsfall som avsåg skadeståndslivränta och som försäkringsbolagen hade ansvar för till drygt 12 000. För dessa försäkringsfall fanns avsättningar om ungefär 8,3 miljarder kr och årligen utbetalades cirka 440 miljoner kr. Huvuddelen av skadeståndslivräntorna avser skadefall som inträffat efter 1973 och där således lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor är tillämplig. Av de ovan nämnda försäkringsfallen avsåg drygt 7 000 fall den lagen. För dessa fall gjordes avsättningar för drygt 7 miljarder kr och årligen betalades cirka 330 miljoner kr ut. För skadefall före utgången av år 1973, sammanlagt ungefär 5 300 fall, avsåg cirka 4 300 trafiklivränta och knappt 1 000 ansvarslivränta. Avsättningarna var cirka 1,1 miljard kr respektive knappt 200 miljoner kr och den årliga utbetalningen cirka 95 miljoner kr respektive drygt 14 miljoner kr.

När det gäller de statliga livräntorna får det antas att de allra flesta betalas av Riksförsäkringsverket, men det kan förekomma att andra myndigheter i enstaka fall ansvarar för betalningen. Av uppgifter från Riksförsäkringsverket framgår att antalet försäkringsfall som staten svarar för uppgår till knappt 250. Endast ett fåtal av dessa rör fall som är föranledda av händelser som inträffat efter utgången av år 1973. Den totala kostnaden för de skadeståndslivräntor som betalas av Riksförsäkringsverket uppgår till cirka 6,3 miljoner kr per år.

I enstaka fall betalas skadeståndslivräntor också av enskilda, företrädesvis s.k. självförsäkrare. Det gäller framför allt kommuner och landsting, men även vissa större företag kan själva ansvara för livräntorna. Det har inte inom ramen för denna promemoria varit möjligt att undersöka omfattningen av sådana fall men man torde kunna utgå från att de är mycket få.

5 Överväganden

5.1 Finns det ett behov av att ändra reglerna om värdesäkring av skadeståndslivräntor?

Bedömning: Det finns ett behov av att ändra reglerna om värdesäkring av skadeståndslivräntor så att de närmare knyter an till förändringarna i penningvärdet.

Skälen för bedömningen

Fördröjd compensation och underkompensation

Det grundläggande syftet med att värdesäkra skadeståndslivräntor till förändringar i penningvärdet är att livräntans köpkraft skall vara oförändrad oavsett om penningvärdet faller eller stiger. Att så långt som möjligt följa förändringarna i penningvärdet var också avsikten när de olika reglerna på området skapades. Någon fullständig följsamhet till prisutvecklingen kunde dock inte åstadkommas av såväl rättsliga som administrativa och andra praktiska skäl. I de olika författningarna på området har därför införts bestämmelser som innebär avvikelser från det önskemålet.

Det viktigaste avsteget från principen om full följsamhet är systemet med s.k. balanserade procenttal i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor och lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor. Som framgår av avsnittet 4.2.2 ovan tar den sistnämnda lagen sikte på skadeståndsskyldigheten i sig och

hur den skall ändras med hänsyn till förändringarna i penningvärdet. Den gäller alltså för skadevållarens skyldighet att betala skadestånd. I den mån skadan skall ersättas ur en försäkring av något slag, vilket är den i praktiken vanligaste situationen, gäller reglerna även för det ansvariga försäkringsbolaget. Den förstnämnda lagen gäller dock enbart för livränta som utges på grund av ansvarsförsäkring.

Enligt systemet med balanserade procenttal har inflations-skyddet begränsats till fem procents höjning eller sänkning vid varje ändring. Om prisbasbeloppet i tider med hög inflation ökar med mer än fem procent balanseras det överstigande procenttalet och används senare år när prisbasbeloppet har ökat med mindre än fem procent. Reglerna skall visserligen medföra att livräntetagarna med tiden blir helt kompenserade för en eventuell prisvärdesförsämring, men effekten av reglerna är att kompensationen fördröjs avsevärt under tider med hög inflation. Den praktiska erfarenheten av reglerna är att stora balanserade procenttal har byggts upp under inflationsåren på 1970-, 80- och delar av 90-talen, vilket inneburit att vissa livräntetagare ännu inte fått full kompensation för försämringen i penningvärdet. Att kompensationen för livräntetagarna skulle fördröjas var lagstiftaren medveten om när reglerna skapades och bestämmelserna motiverades som tidigare nämnts av att försäkringsbolagen enligt de försäkringsrörelse regler som då gällde inte hade möjlighet att placera sina medel i värdebeständiga objekt.

Ett liknande avsteg från principen om full följsamhet är den spärregel som finns i de äldre författningarna (TLL, TLF och 1971 års kungörelse) och som innebär att värdesäkringen inte sker varje år utan först när förändringarna av prisbasbeloppet uppgår till fem procent räknat från föregående uppräkningsår. I likhet med systemet med balanserade procenttal innebär dessa regler att livräntetagarna får del av värdesäkringen med en viss fördröjning. Men i dessa fall fördröjs utbetalningen i tider med låg inflation. Spärreglerna infördes för att undvika administrativa besvär och kostnader som inte motsvarades av vinster för livräntetagarna.

I de äldre författningarna finns också bestämmelser om att den procentuella värdesäkringen skall avrundas nedåt till närmast lägre hela procenttal. Bestämmelserna har inte den verkan att utbetalningen endast fördröjs, utan innebär att livräntetagarna helt går miste om den prisutveckling som finns i skillnaden mellan avrundat och inte avrundat belopp. Avrundningsbestämmelserna infördes av främst administrativa skäl. Enligt Sveriges Försäkringsförbund har bestämmelserna inneburit att vissa livräntetagares sammanlagda värdesäkring är cirka 15 procent lägre än den sammanlagda prisbasbeloppsförändringen.

När det gäller livräntor för skador som inträffat före utgången av år 1973 sker det inte någon sänkning av värdesäkringsförmånen vid stigande penningvärde, vilket också är ett avsteg från principen om full följsamhet till penningvärdet. I praktiken har undantaget inte haft någon betydelse för livräntetagarna eftersom prisbasbeloppet under de aktuella åren aldrig har sänkts. Undantaget förklarades med att en annan ordning inte var möjlig utan att ändra då gällande skadeståndsregler. För dessa livräntor utgör nämligen inte värdesäkringstilläggen, till skillnad från regleringen i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor, en del av skadeståndsskyldigheten utan har konstruerats som en extra förmån vid sidan av skadeståndet.

Överkompensation

Gemensamt för regelverken är att värdesäkringen inte är individualiserad i förhållande till den enskilde livräntetagaren. Av administrativa och andra praktiska skäl har ändringarna i stället samordnats så att de sker samtidigt och med samma procenttal för alla livräntor. Detta oavsett vilket år livräntan fastställs, dock under förutsättning att samma författning är tillämplig.

Det förhållande att värdesäkringen inte är individualiserad medför i systemet med balanserade procenttal att vissa livräntetagare överkompenseras i förhållande till vad de skulle ha fått om värdesäkringen för deras livränta helt följt förändringarna i prisbasbeloppet. Livräntetagare som får sina livräntor fastställda un-

der tider då det finns innestående balanserade procenttal får alltså del av hela denna balans, vilket i sin tur innebär att deras livräntor kommer att räknas upp med mer än vad prisförändringarna motsvarar. Som exempel kan nämnas att den som fick sin livränta fastställd i januari 1997, då prisbasbeloppshöjningen var 0,28 procent jämfört med året innan, fick livräntan uppräknad med fem procent från och med den 1 februari 1997. Den 1 februari 1998 räknades livräntan på nytt upp med fem procent trots att prisbasbeloppet höjts med endast 0,28 procent. Under den angivna tiden har livräntan således höjts med 9,44 procent mer än prisbasbeloppsförändringen. En sådan ordning är förstås inte lämplig och innebär dessutom att skadelidande med liknande skador kan komma att kompenseras olika beroende på vilket år skadefallet inträffat. Men ordningen är alltså en följd av att det inte ansågs möjligt att föreskriva regler som innebar en full följsamhet.

Ökade kostnader

Den kompensation utöver prisbasbeloppets förändring som vissa livräntetagare har fått del av innebär ökade utgifter för den betalningsskyldige. För de livräntor som betalas ur en försäkring har Sveriges Försäkringsförbund beräknat att den samlade överkompensationen uppgår till cirka 250 miljoner kronor för åren 1974 – 2001 samt uppskattat den framtida överkompensationen till 1 500 miljoner kronor för åren 2002 – 2010 vid en årlig höjning av prisbasbeloppet med två procent.

Även om systemet med de balanserade procenttalen leder till att vissa skadelidande får ett värdesäkringstillägg som överskrider förändringen av prisbasbeloppet behöver dock detta inte innebära att, för de fall livräntan betalas ur en försäkring, försäkringsbolagen samtidigt gör en motsvarande förlust. Försäkringsbolagen har således en skyldighet att göra avsättningar som behövs för att bolagen vid varje tid skall kunna uppfylla de åtaganden som kan förväntas uppkomma med anledning av ingångna försäkringsavtal. Det sagda innebär alltså att försäkringsbolagen

måste anpassa premierna till den skyldighet att värdesäkra som finns enligt gällande lag. Försäkringsbolagen har alltså, eller får förutsättas ha, tagit betalt för den värdesäkring som skall ske.

Sammanfattande bedömning

Värdesäkringsreglerna har i dag samma syfte som de hade när de skapades på 1960- och 70-talen, nämligen att säkerställa att livräntetagarna har en oförändrad köpkraft helt oberoende av förändringar i penningvärdet. Av redovisningen ovan har framgått att de avsteg från full följsamhet som förutsågs redan när reglerna tillkom har inneburit att kompensationen till vissa skadelidande har fördröjts, att andra har blivit kompenserade utöver förändringarna i penningvärdet men också att andra har gått miste om viss uppräknings. De gällande reglerna lever alltså i olika avseenden inte upp till det grundläggande syftet att åstadkomma en oförändrad köpkraft. Konsekvenserna av avstegen från principen om full följsamhet får, särskilt genom systemet med balanserade procenttal, antas ha blivit väsentligt större än vad som förutsattes då reglerna skapades.

Med hänvisning till det som sagts ovan finns det ett behov av en reform med det huvudsakliga syftet att åstadkomma en reglering som närmare knyter an till förändringarna i penningvärdet. Det bästa sättet att åstadkomma detta är att låta livräntorna fullt ut följa prisutvecklingen.

5.2 Kan försäkringsbolagen efterleva full följsamhet?

Bedömning: Försäkringsbolagen har i dag möjligheter att efterleva en lagstiftning som innebär att livräntorna värdesäkras strikt i förhållande till förändringarna i prisbasbeloppet.

Förslag: Systemet med s.k. balanserade procenttal avskaffas.

Skälen för bedömningen och förslaget: Enligt Sveriges Försäkringsförbund ger försäkringsrörelsereglerna i dag försäkringsbolagen större möjligheter att placera de medel som avsätts för värdesäkringen i värdebeständiga objekt än som var fallet i början av 1970-talet. Dessutom finns det större faktiska möjligheter att placera medlen i tillgångar som är värdesäkrade i förhållande till inflationen. Enligt förbundet finns det därför inte några väsentliga problem med att, vid beräkningen av vilka medel som skall avsättas för framtida utbetalningar, ta hänsyn till att livräntorna skall värdesäkras fullt ut.

Det stora problemet tidigare var att det inte fanns någon möjlighet att placera fonderade medel i instrument som följde samma index som värdesäkringen av livräntorna. De instrument av det slag som skulle ha kunnat vara aktuella kunde inte utnyttjas på grund av de försäkringsrörelseregler som då gällde. Ett annat problem var att placeringsinstrumenten hade alltför korta löptider i förhållande till livränteutbetalningarna. En genomsnittlig löptid för en livränta kan uppskattas till 15 – 20 år medan löptiderna för de obligationer som fanns på marknaden ofta var kortare än 10 år. Genom möjligheten att placera i realränteobligationer, som i Sverige ger en avkastning i förhållande till förändringen av konsumentprisindex, finns det numera ett instrument där placerade tillgångar förändras på samma sätt som livräntorna förändras. Mot den bakgrunden bör försäkringsbolagen ha möjlighet att, även om det åter skulle bli mycket hög inflation i landet under ett antal år, kunna efterleva en lagstiftning som inne-

bär att livräntorna värdesäkras strikt i förhållande till förändringarna i prisbasbeloppet.

Utöver den ovan behandlade frågan om möjligheten för försäkringsbolagen att göra avsättningar, saknar även de övriga hinder som tidigare åberopats mot full följsamhet giltighet i dag. Den tekniska utvecklingen och ändrade handlägningsrutiner gör således att de administrativa och andra praktiska skäl som åberopats för den gällande ordningen inte längre har någon bärkraft.

I avsnitt 5.1 har gjorts den bedömningen att det finns ett behov av knyta värdesäkringsreglerna närmare till förändringarna av prisbasbeloppet. När det enligt vad som sagts ovan finns både placeringsinstrument och försäkringsrörelseregler som möjliggör ett avskaffande av systemet med s.k. balanserade procenttal bör en sådan förändring genomföras.

5.3 Kan en reform omfatta redan fastställda livräntor?

Bedömning: De nya regler om värdesäkring som innebär att systemet med s.k. balanserade procenttal tas bort bör inte påverka redan fastställda livräntor. För livräntor som har fastställts före ikraftträdandet bör alltså äldre bestämmelser tillämpas.

Skälen för bedömningen

Som har framgått av avsnitt 5.1 ovan finns det ett behov av en reform med den huvudsakliga inriktningen att full följsamhet i förhållande till prisbasbeloppet skall uppnås. Förutsättningar för en sådan reform synes föreligga med hänsyn till de möjligheter som försäkringsbolagen numera har att genom avsättningar ekonomiskt trygga en sådan följsamhet.

En fråga att ta ställning till blir nu om nya bestämmelser, framförallt möjligheten att tillgodogöra sig balanserade procenttal, kan göras tillämpliga även på redan fastställda livräntor och

på det sättet ges vad som skulle kunna anses som ett slags retroaktiv verkan, eller om de skall gälla endast för livräntor som fastställs efter ikraftträdandet. I det följande används uttrycket retroaktiv för en sådan tillämpning på redan fastställda livräntor.

Det vore i och för sig önskvärt om de nya bestämmelserna kunde gälla även för redan fastställda livräntor. Därigenom skulle man undvika olägenheten av att ha olika regler som gäller vid sidan av varandra under lång tid. Frågan är dock vilket rättsligt utrymme det finns för en sådan reform.

Regeringsformen

I svensk rätt finns inte något allmänt lagförbud mot retroaktiv lagstiftning. I vissa andra länder finns dock sådana förbud. Ett exempel är Norge där det i grundlagen stadgas att "Ingen Lov maa gives tilbagevirkende Kraft". Från bestämmelsen har man dock i praxis ansett sig kunna göra vissa undantag.

För särskilda områden finns dock förbud mot retroaktiv lagstiftning. Straff eller annan brottspåföljd får således inte åläggas för gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den begicks. Detta framgår av 2 kap. 10 § regeringsformen. Inte heller får svårare brottspåföljd åläggas för gärningen än den som var föreskriven vid tidpunkten för brottet. När det gäller det skatterättsliga området får enligt samma lagrum skatt eller statlig avgift (med vissa undantag) inte tas ut i vidare mån än som följer av föreskrift som gällde när den omständighet inträffade som utlöste skatt- eller avgiftsskyldigheten. Förbudet anses vara analogiskt tillämpligt på straffliknande administrativa påföljder såsom sanktionsavgifter och skattetillägg och restavgifter m.m. enligt olika skatteförfattningar (se prop. 1975/76:209 s. 125 f.).

Utanför de straffrättsliga och skatterättsliga områdena finns dock ingen lagregel som uttryckligen tar sikte på möjligheten att göra lagstiftningen retroaktiv.

Uttalanden av 1973-års fri- och rättighetsutredning och Konstitutionsutskottet

1973-års fri- och rättighetsutredning, som hade i uppdrag att föreslå förstärkning och utvidgning av grundlagsskyddet för de medborgerliga fri- och rättigheterna, angav att det, när man undersöker olika sätt att utöka rättssäkerhetsgarantierna i grundlag, kan synas ligga nära till hands att överväga att utvidga förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning över huvud (SOU 1975:75 s. 158 f.). Utredningen ansåg dock att det inte var möjligt att utvidga retroaktivitetsförbudet på det sättet. Enligt utredningen var det ofta oklart och föremål för delade meningar vad som skall anses vara retroaktiv verkan av en lag. Det ansågs sammantaget inte möjligt att generellt i en kort grundlagsregel klargöra vad som skall avses med en sådan verkan. Dessutom skulle det enligt utredningen inte gå att införa ett sådant förbud undantagslöst. Det skulle behöva förenas med undantag som med någon grad av precision anger förutsättningarna för när avsteg får medges. Ett sådant undantag skulle enligt utredningen vara omöjligt att konstruera.

Trots att det alltså inte finns något förbud i lag mot att införa regler med, på olika sätt, retroaktiv verkan utanför det grundlagsskyddade området finns det ändå vissa grundläggande principer för när sådan lagstiftning kan tillåtas. 1973- års fri- och rättighetsutredning uttalade att retroaktiv lagstiftning bör undvikas, men att tungt vägande skäl kan motivera att sådan verkan tillåts.

I ett betänkande från 1974 hade konstitutionsutskottet att ta ställning till en motion enligt vilken det gjordes gällande att retroaktiv lagstiftning (över huvud) inte skulle få förekomma eftersom den påstods leda till förfång för enskilda medborgare och juridiska personer. I sitt ställningstagande över motionen gjorde utskottet en viss differentiering mellan olika rättsområden (bet. KU1974:60). Utskottet angav att man på förmögenhetsrättens område har fäst stor vikt vid den enskildes möjligheter att vid en rättshandlings ingående kunna överblicka konsekvenserna av den. Det har därför enligt utskottet varit en allmän strävan att undvika retroaktiv lagstiftning på detta område. Endast tungt

vägande sociala skäl hade enligt utskottet ansetts kunna medge avsteg från den grundsatsen.

Som exempel på tillämpning av grundsatsen att retroaktiv verkan normalt inte bör komma i fråga kan nämnas köplagen (1990:931) och konsumentköplagen (1990:932). I båda fallen föreskrivs i övergångsbestämmelserna att äldre rätt gäller för avtal som ingåtts före lagarnas ikraftträdande. Ytterligare exempel är Lagrådets uttalande i samband med tillkomsten av jordabalken att materiella bestämmelser som regel endast bör tillämpas i fråga om förhållanden som inträtt efter den nya lagstiftningens ikraftträdande (prop. 1985/86:1 s. 129 f.). I sammanhanget bör särskilt erinras om den genomgående principen inom skadeståndsrättslig lagstiftning att skadefall skall bedömas enligt äldre lag om de inträffar före ikraftträdandet av ny lagstiftning.

Det förekommer dock att förmögenhetsrättslig lagstiftning ges retroaktiv verkan. Som exempel kan nämnas generalklausulen i 36 § avtalslagen. Paragrafen gjordes, med vissa undantag, tillämplig även på avtal som ingåtts före dess tillkomst. Det angavs i förarbetena att en sådan ordning var motiverad av hänsyn till olägenheten att ha olika regler gällande vid sidan av varandra under lång tid (prop. 1975/76:81 s. 149). Ett annat exempel är de överväganden som gjordes vid tillkomsten av konkurrenslagen (1993:20). Frågan var bl.a. om det förbud som infördes mot konkurrensbegränsande åtgärder skulle omfatta också avtal som förelåg när lagen trädde i kraft. I propositionen uttalades att grundsatsen att ny civillagstiftning inte skall rubba innehållet i avtal som träffats innan sådan lagstiftning trätt i kraft ger uttryck för en viktig rättssäkerhetsprincip och att avsteg från denna bör komma i fråga endast om starka samhällsintressen talar för det (prop. 1992/93:56 s. 56). Tillräckligt starka skäl ansågs dock gälla i det fallet, bl.a. anfördes intresset av att snabbt och effektivt kunna motverka konkurrensbegränsningar i det svenska näringslivet.

Särskilt om egendomsskyddet

I sammanhanget är också bestämmelsen om expropriation och andra förfoganden i 2 kap. 18 § regeringsformen av intresse. Bestämmelsen har sin motsvarighet i Europakonventionen. Bestämmelsen skyddade ursprungligen mot tvångsvisa överföringar av egendom till det allmänna. Sedan den 1 januari 1995 är det dock klarlagt att bestämmelsen även skyddar mot tvångsingrepp till förmån för någon enskild. Paragrafen är tillämplig framför allt på överföring av äganderätt men skall tillämpas också när det gäller annan särskild rätt såsom exempelvis nyttjanderätt och servitut. Mycket talar också för att fordringsrätter omfattas av egendomsskyddet. Den uppfattningen stöds av uttalanden i doktrinen¹. Om en kränkning av skyddet har inträffat skall den enskilde vara tillförsäkrad ersättning ”för förlusten”. Vad som avses med detta uttryck är inte helt klart, men som huvudprincip synes gälla att den som utsatts för en kränkning skall vara berättigad till ersättning för hela förlusten och att det bara i speciella situationer kan förekomma att ersättningen på det ena eller andra sättet begränsas.

I de fall som nu är aktuella är alltså frågan om en livräntetagare kan anses ha tillförsäkrats en fordringsrätt i förhållande till livräntebetalarna. Det finns inga uttalanden i förarbetena som ger ett klart besked om den värdesäkring som en livräntetagare har rätt till enligt gällande rätt är att betrakta som en sådan fordringsrätt. Om fordringsrätter generellt omfattas av egendomsskyddet, vilket alltså mycket talar för, är det dock svårt att se varför det anspråk på värdesäkring som en skadelidande räknar med att få enligt gällande rätt skulle undantas från skyddet. I fråga om civilrättsliga fordringar mot staten har för övrigt i doktrinen ifrågasatts om inte grundlagsskyddet bör kunna åberopas även för sådana fall då en fordringsrätt *utsläcks*, exempelvis genom en preskriptionslagstiftning som drabbar redan existe-

¹ Se Bertil Bengtsson, Ersättning vid offentliga ingrepp 1, s. 151.

rande fordringar eller *begränsas*, exempelvis när en livränta inte längre värdesäkras². Däremot har det ansetts klart att offentlig-rättsliga fordringar på det allmänna, såsom bl.a. sociala förmåner av olika slag, inte omfattas av grundlagens egendomsskydd.

Uttalandet i doktrinen avser endast fordringsrätter mot staten (och kommuner) och tar alltså inte direkt sikte på alla de fall som nu är aktuella. Det är dock svårt att se att bedömningen skulle bli en annan enbart av den anledningen att fordringsrätten gäller mot en annan enskild.

Förhållandet till EG-rätten

Ett skydd mot retroaktiv lagstiftning finns också i EG-rätten, närmare bestämt i ett antal allmänna rättsprinciper som har utvecklats av EG-domstolen för tolkning och tillämpning av EG-rätten.

En av de mest centrala rättsprinciperna är principen om rätts-säkerhet (se härom och till det följande Bernitz, Festskrift till Stig Strömholm, del I s. 131 f.). Enligt denna princip måste rättsordningen vara förutsägbar. Principen har konkretiserats och utvecklats i andra principer, bl.a. principen om skydd mot retroaktiv lagstiftning och principen om skydd för berättigade förväntningar.

Principen om skydd mot retroaktiv lagstiftning utgår från att retroaktiv lagstiftning som är till en enskilds nackdel som regel inte kan accepteras. Principen är generell och saknar alltså avgränsning till sådana rättsområden som skyddas av den svenska grundlagen. Undantag kan dock tänkas vara tillåtna där det syfte som skall uppnås med lagstiftningen kräver det om de berörda personernas berättigade förväntningar samtidigt respekteras.³

Principen om skydd för berättigade förväntningar innebär att en person är berättigad att handla i förväntan om att den existerande lagstiftningen skall fortsätta att gälla. En EG-rättslig åtgärd får inte kränka dessa förväntningar såvida det inte finns ett

² Se Bertil Bengtsson, a.a. s. 130.

³ Mål 98/78 A. Racke mot Hauptzollamt Mainz, svensk specialutgåva volym IV s. 275.

överordnat skäl av allmänt intresse. Frågan om skydd för berättigade förväntningar har framför allt varit aktuellt i samband med tillämpningen av EG:s system för jordbruksreglering. I ett mål från 1974⁴ ansåg domstolen att det inte var tillåtet för kommissionen att utan förhandsvarning avskaffa en ordning med s.k. monetära kompensationsbelopp som tidigare hade utgått till exportörer av jordbruksprodukter för att kompensera dem för växelkursfluktuationer. Enligt domstolen var en näringsidkare som hade ingått ett bindande avtal med viss angiven återbäring berättigad att förvänta sig att denna återbäring inte skulle förändras, i vart fall då en sådan förändring framstod som oförutsebar och dessutom skulle kunna orsaka näringsidkaren en skada.

Genom Sveriges medlemskap i EU är svenska domstolar och rättstillämpande myndigheter skyldiga att själva beakta de nämnda principerna vid sin tillämpning av EG-rättsliga regler. Genom ett pleniavgörande från Regeringsrätten⁵ (rättsprövningsmål) är dock frågan om principerna kan anses ha getts en vidare innebörd. Målet gällde frågan om ett bolag som hade överlåtit sin verksamhet på ett annat bolag kunde åläggas att vidta vissa saneringsåtgärder enligt föreskrifter som inte fanns vid tidpunkten för överlåtelsen men införts därefter. Regeringen ansåg att detta var möjligt och tillämpade därvid lagbestämmelser som trätt i kraft efter överlåtelsen. Enligt en av de bestämmelser som tillämpades kvarstod skyldigheten att avhjälpa olägenheter även efter det att en verksamhet hade upphört. Regeringsrätten konstaterade att det före lagändringen hade saknats möjlighet att ålägga det överlåtande bolaget att medverka vid det aktuella saneringsarbetet. Frågan var alltså om de nya bestämmelserna kunde tillämpas retroaktivt. Regeringsrätten kom enhälligt fram till att detta inte var möjligt och upphävde regeringens beslut. I den domsmotivering som majoriteten av ledamöterna ställde sig bakom erinrades om att huvudprincipen inom förvaltningsrätten är att de föreskrifter skall tillämpas som är i kraft när prövningen sker och att detta gäller även vid prövning av besvär över beslut

⁴ Mål 74/74, CNTA mot kommissionen, Rättsfallssamling från Europeiska gemenskapernas domstol 1975 s. 533.

⁵ RÅ 1996 ref. 57.

som fattats före ikraftträdandet av de föreskrifter som gällde vid besvärspövningen. Regeringsrätten framhöll emellertid att denna princip inte är undantagslös och hänvisade därvid till de ovan nämnda principerna från EG-domstolen. Det hänvisades också till att utgångspunkten för civilrättslig lagstiftning är att ny lagstiftning inte träffar rättshandlingar som utförts innan lagstiftningen trätt i kraft. Enligt Regeringsrättens majoritet framstod det inte som rimligt att till den enskildes nackdel tillämpa en lagstiftning av det i målet aktuella slaget retroaktivt, i vart fall inte om detta inte var föreskrivet i särskilda övergångsbestämmelser eller det av regelsystemet i övrigt tydligt kunde utläsas huruvida en sådan tillämpning varit åsyftad.⁶

Eftersom det i avgörandet hänvisas till ("i vart fall") avsaknaden av övergångsbestämmelser är det inte alldeles klart vilka slutsatser man kan dra av att det i domen redogörs för de olika principer som EG-domstolen slagit fast på området. Enligt Bernitz (a.a.s. 148 f.) torde dock Regeringsrätten ha menat att mönstret i medlemsstaternas gemensamma rättsgrundsatser såsom dessa kommit till uttryck i EG-rätten utgör rättsprinciper som påkallar särskilt beaktande även i svensk nationell rätt.⁷

Avtalsförhållanden

En fråga som inte direkt tar sikte på författningsregleringen är hur en retroaktiv tillämpning skulle påverka vad parterna har avtalat i fråga om värdesäkringen. De avtal som förekommer är dels försäkringsavtalen, dels de avtal om livränta som den skadelidande träffar med försäkringsbolaget när ett skadefall har inträffat. I båda dessa fall skulle det kunna hävdas att avtalen träffas av en retroaktiv reglering.

Även om det i princip står parterna fritt att komma överens om en annan reglering av värdesäkringsfrågan än den som följer av

⁶ Minoritetens motivering innebar att en tillämpning av den dittills gällande principen inom förvaltningsrätten på ett fall som det aktuella skulle öppna för all slags retroaktiv lagtillämpning. En sådan lagtillämpning skulle enligt minoriteten strida mot allmänna förvaltningsrättsliga grundsatser.

⁷ Jfr även Regeringsrättens uttalande om europarättslig praxis i RÅ 1999 ref. 76

lag torde detta vara mycket ovanligt. Det normala är i stället att parternas avtal hänvisar till gällande bestämmelser på området. Om parterna för något fall skulle ha träffat ett avtal som uttryckligen reglerar frågan skulle dock ett sådant avtal gälla framför en ny lagreglering eftersom reglerna om värdesäkring i grunden är dispositiva.

En fråga som kan nämnas i sammanhanget är hur parternas avtal skall tolkas när de har avtalat om att värdesäkring skall ske enligt bestämmelserna i en viss lag. Är det den lydelse av lagen som gällde vid parternas avtal som avses eller den vid varje tid gällande lydelsen av lagen? Den frågan måste lösas enligt vanliga metoder för avtalstolkning, varvid stor vikt måste läggas vid parternas avsikter när bestämmelsen utformades. Skulle en sådan tolkning leda till att lydelsen vid parternas avtal ges företräde gäller på motsvarande sätt som nämnts ovan parternas avtal framför den nya lagen.

Sammanfattande bedömning

Frågan är om en retroaktiv tillämpning av de förändringar i värdesäkringslagstiftningen som föreslås är förenlig med vad som tidigare har nämnts. En bedömning måste göras dels mot de principer om retroaktiv lagstiftning som har kommit till uttryck i olika sammanhang, dels mot regeringsformens bestämmelse om egendomsskydd.

I fråga om retroaktiv lagstiftning är den allt överskuggande principen att sådan bör undvikas inom det förmögenhetsrättsliga området, men att tungt vägande skäl kan motivera avsteg från den grundsatsen.

I det här aktuella fallet skulle det i och för sig vara önskvärt om reglerna kunde ges en retroaktiv tillämpning. För det första var avsikten redan vid reglernas tillkomst att livräntorna så nära som möjligt skulle anpassas till penningvärdets förändring, men av administrativa och praktiska skäl var det inte möjligt att fullt ut åstadkomma en sådan anpassning. Det ursprungliga syftet var med andra ord det som nu kan möjliggöras genom ändrade reg-

ler. För det andra leder den ordning som nu gäller till att såväl under- som överkompensation kan uppstå dels vid olika tidpunkter, dels för olika generationer av livräntetagare. En förändring till en större följsamhet för redan fastställda livräntor innebär alltså inte att alla dessa livräntetagare skulle få en sämre värdeutveckling än de har i dag. Låt vara att det i vart fall för viss tid kommer att innebära att, vid gällande inflationstal, många livräntetagare kommer att få en lägre årlig uppräknings av sina livräntor än vad de annars skulle ha fått. För det tredje finns det starka skäl som talar för att den som är ansvarig för att betala livräntan inte skall behöva betala mer än vad som motsvarar syftet med lagstiftningen, dvs. att ersätta för den faktiska förändringen av penningvärdet. För det fjärde talar den nuvarande inflationsutvecklingen för att de balanserade procenttal som finns samlade skulle vara förbrukade i vart fall inom en 10-årsperiod. De livräntetagare som i dag får en kompensation som överstiger penningvärdets förändring kan alltså inte räkna med att denna ordning skall bestå. Efter det att procenttalen har förbrukats skulle dessutom en ordning med full följsamhet till penningvärdets förändring innebära en fördel för de skadelidande på det sättet att uppräknings skall ske även om förändringarna av prisbasbeloppet understiger fem procent. För det femte talar olägenheten av ha parallella system som gäller vid sidan av varandra under lång tid i samma riktning. Det är då inte främst de administrativa svårigheterna med parallella system som utgör problemet, utan den konsekvensen att olika livräntetagare kommer att lyda under olika regler och berättigas till olika ersättningar endast av det skälet att livräntorna fastställts vid olika tider.

Det finns alltså många skäl som talar för en retroaktiv tillämpning av de nya bestämmelserna. Den bedömning som måste göras är om de angivna skälen är tillräckligt starka för att motivera ett avsteg från huvudprincipen om retroaktiv lagstiftning inom det förmögenhetsrättsliga området. En sådan bedömning är vanskelig att göra eftersom de uttalanden som principerna bygger på är mycket allmänt hållna. Vid en enkel jämförelse mellan de skäl som tidigare åberopats när retroaktiv lagstiftning inom om-

rådet har införts, t.ex. att en sådan ordning var motiverad av hänsyn till olägenheten att ha olika regler gällande vid sidan av varandra under lång tid och att intresset av att snabbt och effektivt kunna motverka konkurrensbegränsningar, och de skäl som nu anförs talar detta för att en sådan åtgärd skulle kunna tillåtas även här. Det sagda gäller också vid en bedömning mot de EG-rättsliga grundsatser som tidigare har redogjorts för.

Det är mycket mer tveksamt hur en retroaktiv tillämpning av ändrade värdesäkringsregler skulle förhålla sig till regeringsformens bestämmelser om egendomsskydd, om effekten skulle vara att värdesäkringen – om än för viss begränsad tid – blir mindre gynnsam för den enskilde livräntetagaren. Det har från försäkringsbranschen nämnts att en framtida värdesäkring inte är att betrakta som en fordringsrätt, i varje fall inte i de fall kompensationen till de skadelidande skulle bli högre än den faktiska förändringen av penningvärdet. Detta med anledning av att en fordringsrätt, om en sådan över huvud taget skulle omfattas av grundlagens bestämmelser om egendomsskydd, inte bör kunna överstiga vad lagstiftaren önskade åstadkomma med regleringen. Man har vidare hävdats att någon fordringsrätt i varje fall inte skapats för de balanserade procenttal som sparats upp före den tid varje enskild livräntetagare har haft rätt till livränta.

Som nämnts ovan (s. 55–56) talar mycket för att den framtida värdesäkring som en livräntetagare räknar med omfattas av regeringsformens egendomsskydd, även om det inte med säkerhet kan fastslås att så är fallet.

Bestämmelsen i regeringsformen innebär emellertid inte att det är uteslutet att retroaktivt förändra gällande regler på området även om den enskildes rättigheter skulle falla under bestämmelsens tillämpningsområde. Inskränkningar i egendomsskyddet får nämligen ändå göras om detta krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Men det undantaget torde sakna praktisk betydelse i förevarande fall eftersom den enskilde då skall vara tillförsäkrad ersättning för förlusten.

Men det finns också skäl av annat slag som talar mot en retroaktiv tillämpning av de nya reglerna. För vissa trafiklivräntor kan

man mycket förenklat säga att såväl de nominella beloppen som de olika tilläggen (däribland värdesäkringstillägg) i sista hand betalas av försäkringstagarna själva genom premierna i försäkringen, låt vara att det kan vara en generation försäkringstagare som betalar premier som en annan generation livräntetagare får del av. Ändringar i värdesäkringslagstiftningen kommer därför att påverka vilka premier som försäkringstagarna vid varje tidpunkt måste betala för att systemet skall gå runt. Med generösa värdesäkringsregler kommer premierna att bli högre och vid mindre generösa regler kommer premierna att bli lägre. Vid de överläggningar som hållits under utarbetandet av denna promemoria har det sambandet godtagits av såväl försäkringsbranschen som Finansinspektionen även om det påpekats att sambandet försvagas av att även andra faktorer påverkar premierna i försäkringen. Det skall också sägas att sambandet mellan premier och ersättning inte gäller ansvarslivräntor, livräntor som staten svarar för och trafiklivräntor vid skador på tredje man eftersom den skadades försäkring i dessa fall inte tas i anspråk.

Utgångspunkten i systemet med balanserade procenttal är alltså att försäkringsbolagen redan när livräntan fastställs skall göra avsättningar som täcker ansvaret för hela den värdesäkring som kan komma att ske i framtiden. Den konstruktionen benämns i förarbetena till lagstiftningen kapitaltäckningssystem B (se t.ex. SOU 1972:12 s. 43 f. och prop. 1973:14 s. 44 f.). Därmed bärs kostnaden för värdesäkringen av skadeårets kollektiv av försäkringstagare. Försäkringsbolagen skall därför med beaktande av de nuvarande reglerna ha avsatt sådana belopp att värdesäkringen säkras för framtiden. Det innebär i sin tur att försäkringstagarna har betalat och fortfarande betalar premier i den storleksordningen att försäkringsbolagen kan göra tillräckliga avsättningar för framtida utbetalningar. Mot den bakgrunden skulle en ändring av värdesäkringsreglerna som i varje fall inledningsvis skulle medföra en lägre årlig uppräkningsgrad och som har retroaktiv verkan innebära att försäkringsbolagens tidigare avsättningar vida skulle överstiga vad som med ett nytt system vore nödvändigt för framtiden. Det uppkommer i varje fall i teo-

rin vad som skulle kunna betecknas en momentan ”överavsättning” och systemet kan inte garantera att försäkringstagarna eller livräntetagarna får del av de extra medel som har betalats in.

Det får å andra sidan förutsättas att försäkringsbolagen, om reglerna skulle ges en retroaktiv tillämpning, vid den framtida premiesättningen skulle ta hänsyn till de extra medel som då skulle finnas avsatta på så sätt att framtida premier blir lägre än vad som annars skulle vara fallet. Försäkringstagarna som kollektiv skulle då få del av de avsättningar som gjorts även om det visserligen blir fel generation av försäkringstagare.

Försäkringsbranschen har under hand upplyst att avsättningarna i praktiken inte kommit att motsvara vad som var avsikten när reglerna skapades samt att detta troligtvis i stället kommer att få till följd att senare försäkringstagarkollektiv genom högre premier får bekosta tidigare fastställda livräntor, om dessa inte omfattas av en reform. Även med den utgångspunkten att de tidigare premierna inte fullt ut motsvarat vad som skulle ha varit nödvändigt för att finansiera systemet får inbetalade premier anses motivera ett mer generöst system än vad som blir fallet om reformen tillämpas på redan fastställda livräntor.

Sammanfattningsvis kan sägas att det får anses tveksamt om en retroaktiv tillämpning av de nya reglerna om värdesäkring är förenlig med regeringsformens bestämmelser om egendoms-skydd samt att en retroaktiv tillämpning möjligen också skulle kunna ifrågasättas i förhållande till nationella och EG-rättsliga principer om retroaktiv lagstiftning. Mot den bakgrunden och då det i övrigt får bedömas som mindre lämpligt att retroaktivt förändra ett system med ersättningsnivåer som försäkrings-tagarkollektivet kan sägas ha betalat för föreslås inte någon retroaktiv tillämpning av de förändrade reglerna.

5.4 Skall balanserade procenttal justeras med hänsyn till frivillig värdesäkring?

Bedömning: Balanserade procenttal bör inte justeras med hänsyn till frivillig värdesäkring.

Skälen för bedömningen: Av avsnitt 4.3 framgår att försäkringsbolagen genom frivilliga överenskommelser har åtagit sig att under vissa förutsättningar värdesäkra vissa livräntor med högre belopp än som följer av författningarna på området. Överenskommelserna har lett till att livräntor som är fastställda senast år 1982 och som utges enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor eller lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor har räknats upp med särskilda tillägg under åren 1984–1991.

Försäkringsbranschen har under hand fört fram den uppfattningen att uppräknningen som skett i enlighet med de frivilliga överenskommelserna bör tillgodoräknas livräntebetalarna vid den framtida värdesäkringen. Det skulle ske på så sätt att de balanserade procenttalen sätts ned i förhållande till vad livräntorna frivilligt räknats upp med.

Den extra värdesäkring som har skett genom de frivilliga överenskommelserna innebär att vissa livräntetagare i slutändan kommer att överkompenseras i förhållande till vad som var avsikten när lagstiftningen skapades. Det kunde med den utgångspunkten anses vara en god ordning att genomföra den förändring som föreslås av försäkringsbranschen. Emellertid är det svårt att vid bedömningen mot de principer om retroaktiv lagstiftning och regeringsformens bestämmelse om egendomsskydd se någon principiell skillnad mellan en sådan retroaktiv förändring och en retroaktiv tillämpning av de nya bestämmelserna i stort. Även här torde det alltså vara tveksamt om en sådan förändring är genomförbar.

Till detta kommer att någon hänsyn inte togs till balanserade procenttal när överenskommelserna om extra värdesäkring in-

gicks trots att balansen redan då var stor. Det talar för att avsikten aldrig varit att reducera de balanserade procenttalen i motsvarande grad som frivillig värdesäkring tillgodofördes livräntetagarna. Den extra värdesäkringen får i stället ses som just en frivillig ersättning som inte har direkt samband med den värdesäkring som sker enligt lag. Att under sådana förhållanden genom författning återta vad som frivilligt har kommit livräntetagarna till del framstår inte som lämpligt. I promemorian görs alltså den bedömningen att balanserade procenttal inte bör justeras med hänsyn till frivillig värdesäkring.

5.5 Finns det några hinder mot att avskaffa regler i 1967- och 1971 års författningar som hindrar en strikt följsamhet i förhållande till prisutvecklingen?

Förslag: I 1967 års författningar och 1971 års kungörelse införs ett system som innebär att värdesäkringsförmånen räknas upp varje år i stället för det nuvarande systemet där uppräkning sker först när prisbasbeloppet har ökat med minst 5 procent. Dessutom föreslås att värdesäkringsförmånen skall avrundas nedåt till två decimaler i stället för till närmast lägre hela procenttal.

Bedömning: Det bör inte genomföras några förändringar i reglerna om att värdesäkringsförmånerna inte kan sänkas vid stigande penningvärde.

Skälen för förslaget: I författningarna på området finns det spärregler som innebär att värdesäkringen inte sker varje år utan först när penningvärdet har förändrats i viss omfattning. I de äldre författningarna (TLL, TLF och 1971 års kungörelse) har spärregeln utformats på så sätt att ett nytt tillägg utlöses när prisbasbeloppet har ökat med minst fem procent sedan det förra tillägget utgick. Motsvarande bestämmelse finns i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor och i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor. Spärregeln i

dess båda författningar berörs emellertid inte direkt av övervägandena i detta avsnitt.

Vid både 1967- och 1973 års lagstiftningar angavs som skäl till att spärreglerna infördes att en annan ordning skulle medföra administrativa besvär som inte motsvarades av vinster för livräntagarna. De administrativa besvären hade främst sin grund i att ärendena på den tiden hanterades mer eller mindre manuellt. Enligt Sveriges Försäkringsförbund används numera datasystem som gör att det inte längre finns några sådana besvär med en årlig uppräknings, även om den är förhållandevis liten. De statliga skadeståndslivräntorna räknas fortfarande upp manuellt, men de är så få till antalet att en årlig uppräknings enligt uppgifter från Riksförsäkringsverket, som ansvarar för dessa livräntor, inte innebär några påtagliga problem. Det finns alltså inte tillräckliga skäl för att behålla spärreglerna i lagstiftningen.

Av samma administrativa skäl innehåller författningarna bestämmelser som innebär att värdesäkringsförmånerna avrundas nedåt till närmast lägre hela procenttal. I fall då TLL, TLF eller 1971 års kungörelse skall tillämpas går livräntagarna följaktligen miste om de belopp som motsvaras av överskjutande decimaltal. När det däremot gäller fall enligt 1973 års båda författningar balanseras överskjutande decimaltal, vilket innebär att livräntagarna senare får del av förändringen. Sveriges Försäkringsförbund har angett att det numera inte är nödvändigt att använda hela procenttal och att datasystemen efter vissa justeringar kan hantera en ordning med avrundningsbestämmelser som närmare följer prisutvecklingen. För de statliga skadeståndslivräntorna torde det heller inte innebära särskilt mycket merarbete med mer exakta avrundningsbestämmelser. Bestämmelserna bör därför ändras. En viss avrundning är dock fortfarande befogad och en lämplig avvägning är att avrundningen sker nedåt till två decimaler.

Skälen för bedömningen: Eftersom full följsamhet till prisutvecklingen eftersträvas vore det önskvärt att värdesäkringsförmånerna även sänktes vid stigande penningvärde. Att införa en

sådan ordning bedömdes dock inte som möjligt när regleringarna på området skapades, utom vad avser lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor. Eftersom tilläggen i övriga författningar utgör en förmån vid sidan av själva skadeståndet ansågs inte att livräntorna kunde sänkas under det belopp som en gång var fastställt i skadestånd. Med andra ord fick endast tilläggen tas i anspråk för nedjustering vid stigande penningvärde. Det skulle kunna få som konsekvens att livräntorna behandlades olika beroende på vilket år de fastställdes. För livräntor fastställda ett visst år skulle det finnas värdesäkringstillägg att utnyttja för en nedjustering medan sådana tillägg inte skulle finnas för livräntor fastställda andra år (se prop. 1967:137 s. 50 f.).

Förhållandena är nu så till vida annorlunda att de livräntor som omfattas av de äldre regleringarna normalt är fastställda för så länge sedan att värdesäkringsförmånerna uppgår till betydande belopp. I en sådan situation finns det inte någon risk för att själva skadeståndsbeloppet skall behöva tas i anspråk. Det är dock inte ovanligt att symptomen på skador uppkommer en lång tid efter själva olyckan och därför förekommer det än i dag i ett fåtal fall att livränta fastställs för skador som inträffat före 1973, varvid äldre bestämmelser tillämpas. Av samma skäl som anfördes i 1967 års lagstiftningsärende är det därför inte lämpligt att ändra reglerna om att värdesäkringsförmånerna endast kan höjas.

5.6 Vilket index skall användas?

Bedömning: Någon förändring av de nuvarande reglerna att koppla nivån på värdesäkringen av livräntorna till prisbasbeloppet bör inte genomföras nu.

Skälen för bedömningen: När det gäller frågan om nivån på varje förändring av livräntorna tillämpas i alla författningar på området en metod som innebär att livräntorna höjs (och i teorin i vissa fall även sänks) i förhållande till förändringarna i prisbasbeloppet. Prisbasbeloppet räknas fram genom att ett basbelopp multipliceras med ett jämförelsetal, som anger den relativa föränd-

ringen i konsumentprisindex (KPI). Prisbasbeloppet fastställs en gång per år.

Att värdesäkring av livräntorna är kopplad till förändringarna i prisbasbeloppet innebär i praktiken att de höjs (respektive sänks) i förhållande till penningvärdets förändring. Däremot innebär den konstruktionen inte att livräntorna är standardsäkrade. Personer med livränta får därmed inte del av de yrkesaktivas eventuella standardförbättring.

Vid tillkomsten av 1967 års författningar berörde departementschefen frågan om valet av kompensationsnivå och angav då att värdesäkringen syftade till att bevara livräntans köpkraft vid fallande penningvärde och att åtgärder som syftade till s.k. standardföljsamhet var en helt annan fråga som inte togs upp i det arbetet (prop. 1967:137 s. 48). Värdesäkringslagstiftningen hade således inte till syfte att följa förändringarna i den förvärvsaktiva befolkningens levnadsstandard och kompensera för allmänna standardförbättringar i samhället.

På andra områden där det utgår periodiska förmåner i form av pension, livränta, underhåll eller liknande har dessa regelmässigt varit värdesäkrade genom en koppling till prisbasbeloppet. Den metoden frångicks för första gången år 1998 då det reformerade ålderspensionssystemet skapades. Ett nytt index, benämnt inkomstindex, användes i stället i syfte att åstadkomma en följsamhet till den ekonomiska utvecklingen i samhället och en standardanpassning. Det är dock endast i vissa delar av pensionssystemet som inkomstindex används omräkningsfaktor.

I arbetsskadeförsäkringen har nyligen införts bestämmelser som innebär att arbetsskadelivräntorna skall räknas om i förhållande till inkomstindex. Livräntetagarna ersätts alltså inte bara för penningvärdets fall utan får också del av den förväntade framtida allmänna inkomstutvecklingen. Det skall dock noteras att livräntetagarna endast delvis kompenseras för den allmänna standardförbättringen, eftersom livräntorna räknas om med ett tal som motsvarar hälften av inkomstindexets reala förändring. Dessutom har ersättningen i arbetsskadeförsäkringen begränsats på så sätt att ersättning endast kan utgå med 7,5 basbelopp.

Inom Regeringskansliet bereds också frågan om vilken indexeringsmetod som skall användas i ett framtida förtidspensions-system.

Värdesäkringen av familjerättsliga underhållsbidrag i lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag är fortfarande kopplad till prisbasbeloppet.

Frågan om skadeståndslivräntorna fortfarande skall vara värdesäkrade eller om man skall införa ett system med standardsäkring är komplex. Det är inte möjligt att inom ramen för arbetet med denna promemoria, som främst har till syfte att belysa de frågor som omfattas av Sveriges Försäkringsförbunds och Finansinspektionens framställningar, ta upp alla de frågeställningar som ett standardsäkringssystem för med sig. Exempelvis innebär ett system med inkomstindex som omräkningsfaktor att livräntetagaren får del av den allmänna lönetillväxten, men att den utbetalda ersättningen också kan minska om reallönerna sjunker. För vissa personer kan det därför vara viktigare att inkomsterna är värdesäkrade än att dessa följer de yrkesaktivas standardutveckling. Kostnaderna inom försäkringssystemet kommer normalt sett också att öka om man inför en inkomstindexeringsmetod för skadeståndslivräntorna. Dessa kostnader kommer att föras tillbaka på försäkringstagarna genom höjda premier. En noggrann beräkning av kostnaderna och vilka nivåer på framtida premier som kan bli aktuella bör därför också göras innan ett nytt system övervägs. Dessutom finns det anledning att med hänsyn till kostnader och skiftande önskemål från livräntetagarna överväga om dessa skall få del av hela den reala standardhöjningen i samhället eller om standardsäkringen skall begränsas, vilket har skett inom arbetsskadeförsäkringen.

Prisbasbeloppet ligger också till grund för de avsättningar som försäkringsbolagen gör för att trygga framtida utbetalningar. En förändring av index skulle därför även innebära den komplikationen att reglerna som styr försäkringsbolagens avsättningar eventuellt måste ändras.

Mot bakgrund av det som sagts ovan föreslås inte nu någon förändring av de gällande reglerna. Om det skulle visa sig att det

finns ett behov av förändringar får frågan tas upp till övervägande i ett annat sammanhang.

5.7 Tidpunkten för värdesäkringen

Förslag: Bestämmelserna om när den årliga värdesäkringen skall ske skall ändras till den 1 januari varje år.

Skälen för förslaget: Värdesäkringen enligt alla författningar skedde från början den 1 januari varje år med hänsyn till det basbelopp som gällde i december föregående år. Att föregående månads basbelopp användes och inte januari månads berodde på att det då skulle vara möjligt att meddela föreskrifter om ändring av livräntorna i så god tid att ändringarna kunde genomföras den 1 januari.

Nya bestämmelser om hur basbeloppet räknades fram genomfördes år 1982. Reglerna innebar att basbeloppet bestämdes en gång per år i stället för per månad och att det nya beloppet skulle räknas om i januari varje år. Från och med år 1983 ändrades värdesäkringsreglerna på så sätt att värdesäkringen sker den 1 februari.

Sedan år 1997 fastställs prisbasbeloppet för ett år i augusti året innan. Det finns därför inte skäl att avvakta till den 1 februari med att fastställa värdesäkringen. Bestämmelserna om från vilken tid tillägg och ändring sker bör därför ändras till vad som ursprungligen gällde.

5.8 Skall en myndighet fastställa ändringstalet?

Bedömning: Det bör inte genomföras några förändringar av reglerna om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall fastställa procenttal för tillägg eller ändring.

Skälen för bedömningen: Enligt de bestämmelser som föreslås i denna promemoria skall samtliga skadeståndslivräntor värdesäkras i förhållande till ändringarna i prisbasbeloppet. Det kan därför ifrågasättas om det finns något behov av att behålla de regler som för närvarande gäller om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall fastställa procenttal för tillägg eller ändring. Såväl försäkringsbolagen som staten känner ju väl till vilka förändringar som sker i prisbasbeloppet. Det kan emellertid finnas behov av fastställda ändringstal för de fåtal enskilda som skall utge skadeståndslivränta. Det finns därför inte anledning att föreslå några ändringar i reglerna som anger att ändringstalen skall fastställas.

5.9 Kompensation för redan fastställda livräntor

Bedömning: Livräntetagarna bör inte kompenseras för den värdeförsämring som ligger i att tilläggen hittills har avrundats till närmast lägre hela procenttal i stället för till två decimaler.

Skälen för bedömningen: Eftersom tilläggen enligt TLL, TLF och 1971 års kungörelse har avrundats till närmast lägre hela procenttal har livräntetagare som får sin ersättning enligt dessa författningar inte blivit kompenserade fullt ut. Den värdesäkring som livräntetagarna därigenom gått miste om har inte balanserats för att utnyttjas senare. Avsikten har således aldrig varit att livräntetagarna skulle få del av den penningvärdesförändring som

motsvaras av överskjutande decimaltal. En kompensation för mistade decimaltal skulle alltså inte bara innebära en tidigareläggning av vad livräntetagarna i framtiden haft att räkna med utan också en retroaktiv förbättring av kompensationsnivån. Varken livräntetagare eller livräntebetalare kan ha räknat med en sådan retroaktiv förändring. En sådan förändring bör därför inte genomföras.

6 Författningsteknisk lösning

Förslag: Lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor och förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. läggs samman på så sätt att förordningens bestämmelser förs in i lagen. Ändringarna i kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. skall riksdagen besluta om.

Skälen för förslaget: Värdesäkringsregler för skadeståndslivräntor finns i fem olika författningar. Det skulle i och för sig ha varit önskvärt att samla alla regler i en enda författning på området. En sådan åtgärd skulle dock vara komplicerad med hänsyn till att reglerna är konstruerade olika i de olika författningarna. Som exempel kan nämnas att värdesäkringsförmånen utgår vid sidan av själva skadeståndet enligt de författningar som reglerar skador som inträffat före utgången av år 1973 medan förmånen är en del av skadeståndet för skador som inträffat därefter. Det kan i sammanhanget också nämnas att Skadeståndskommittén inte föreslog någon sådan enhetlig reglering när 1973 års regler skapades.

Reglerna rör huvudsakligen frågor om enskildas ekonomiska förhållanden inbördes och faller således inom det obligatoriska lagområdet (8 kap. 2 § regeringsformen). I de författningar som tar sikte på statens skyldighet att värdesäkra skadeståndslivräntor kan föreskrifterna dock inte sägas reglera enskildas inbördes ekonomiska förhållanden, varför den nämnda bestämmelsen i regeringsformen inte kan åberopas. För dessa fall gäller inte heller bestämmelsen i 8 kap. 3 § regeringsformen, eftersom det i

dess fall inte rör åligganden för enskilda eller ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. De statliga skadeståndslivräntorna skulle därmed i princip kunna regleras genom förordning.

Förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. tillkom före det att den nuvarande regeringsformen trädde i kraft. Beteckningen "förordning" användes då för vissa föreskrifter som beslutades av riksdagen ensam. Så har skett även i detta fall (prop. 1967:137, bet. 1967:1LU58 och rskr. 1967:340). Det innebär att den aktuella förordningen får ändras endast genom lag (punkten 6 andra stycket i övergångsbestämmelserna till regeringsformen).

Förordningen hänvisar i stora delar till lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor och innehåller i övrigt i princip motsvarande bestämmelser som denna. Det är därför ändamålsenligt att lägga samman lagen och förordningen på så sätt att man för in förordningens bestämmelser i lagen. Därigenom minskas också i någon mån författningsfloran på området.

Kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. har beslutats av Kungl. Maj:t ensam. Ändringar i kungörelsen skulle därför kunna ske i förordning. Med hänsyn till att värdesäkringen av alla andra statliga livräntor regleras i lag bör dock även ändringarna i kungörelsen riksdagsbindas.

Som har framgått av avsnitt 5.3 görs i denna promemoria den bedömningen att en ny reglering endast bör omfatta livräntor som har fastställts efter ikraftträdandet. Om regleringen skulle omfatta även redan fastställda livräntor skulle författningarna få utformas på ett något annorlunda sätt, i huvudsaklig överensstämmelse med Finansinspektionens förslag, se bilaga.

7 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Förslag: Ändringarna skall träda i kraft den 1 januari 2004. De nya bestämmelserna om indextillägg i 1973 års lagar skall tillämpas endast för livräntor som har fastställts efter ikraftträdandet. I lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor och i kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. införs bestämmelser om att livräntetagarna skall kompenseras för förändringar i prisbasbeloppet som ännu inte kommit dem till del.

Skälen för förslaget: Ändringarna skall träda i kraft så snart som möjligt, dvs. vid nästa förestående värdesäkring, den 1 januari 2004. Av skäl som framgår av avsnitt 6 bör förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. samtidigt upphävas.

Bestämmelserna i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor och i kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. innebär att värdesäkringen sker först när prisbasbeloppet har ökat med minst fem procent sedan föregående höjning. När lagstiftningen träder i kraft kan det därför ha förflutit flera år utan att indextillägg har betalats ut samtidigt som prisbasbeloppet har ökat sedan tidigare indextillägg; en ökning som livräntetagarna således inte har fått del av.

Vid den förändring som nu görs bör livräntetagarna därför tillgodoföras ökningen av prisbasbeloppet sedan tidigare indextillägg utgick. En övergångsbestämmelse med den innebörden tas in i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor och kun-

görelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m.

I avsnitt 5.3 har gjorts den bedömningen att systemet med s.k. balanserade procenttal endast skall avskaffas för de livräntetagare som får sin livränta fastställd efter de nya författningarnas ikraftträdande. I lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor och lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor införs därför övergångsbestämmelser med den innebörden.

I vissa fall skall värdesäkring ske även om livräntan inte slutligt har fastställts. I 2 § tredje stycket lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor anges således bl.a. att ändring skall ske för livräntor som fastställts efter den dag då ändring skall ske, om domstols dom i målet meddelats före nämnda dag. Det gäller alltså fall då livräntan prövas av domstol och tingsrätten genom dom har fastställt livräntan, men frågan har överklagats. Tingsrättens dom skall då, i fråga om tidpunkt för ändring, ses som ett slutligt fastställande och ändring ske den 1 januari året efter tingsrättens dom.

I förarbetena till lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor (prop. 1967:137 s. 65 och 66) anges bl.a. att en bedömning av när livräntan skall anses fastställd är beroende av en tolkning av överinstansens dom.

En enkel regel för vilka livräntor som skall omfattas av författningarna i den äldre respektive den nya lydelsen är att äldre bestämmelser skall tillämpas för livräntor som har fastställts före ikraftträdandet. Något undantag för sådana situationer då tingsrättens dom i ett överklagat mål meddelats före ikraftträdandet av lagändringarna görs därmed inte i övergångsbestämmelserna. Sådana fall kommer alltså inte att omfattas av lagens äldre bestämmelser.

8 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Förslagen leder inte till några ökade kostnader för det allmänna. Förslagen torde generellt leda till minskade kostnader för livräntebetalarna genom att möjligheten att utnyttja balanserade procenttal tas bort. För livräntetagarna leder förslagen till att hela värdesäkringsförmånen kommer dem omedelbart till del.

Skälen för bedömningen: För försäkringsbolagen gäller att kostnaderna för livräntor som har fastställts före ikraftträdandet inte påverkas av förslagen. Om inflationstakten i framtiden kommer att ligga på ungefärligen samma nivå som den gjort de senaste åren innebär förslagen att försäkringsbolagens framtida kostnader för nya livräntor kommer att bli väsentligt lägre än med ett bibehållet system. Om inflationen mot förmodan skulle bli väsentligt högre så att prisbasbeloppet kommer att höjas med mer än 5 procent per år kommer kostnaderna för försäkringsbolagen på kort sikt att öka i förhållande till det nuvarande systemet. Långsiktigt kan förslagen inte leda till högre kostnader för försäkringsbolagen oavsett inflationsnivå eftersom även det nuvarande systemet skall ersätta livräntetagarna för hela penningvärdesförändringen. Det anförda gäller inte enbart för försäkringsbolagen utan även alla andra livräntebetalare.

I Finansinspektionens utredning beräknades minskningen av kostnaderna för försäkringsbolagen uppgå till cirka 800 miljoner kr under åren 2002–2010 vid en antagen årlig prisbasbeloppshöjning med två procent. Som framgår i avsnitt 5 är förslagen i denna promemoria begränsade i förhållande till Finansinspek-

tionens förslag (se bilaga). Kostnadsbesparingarna kommer därmed med promemorians förslag inte att bli av lika stor omfattning.

För staten innebär förslagen sannolikt marginellt minskade framtida kostnader med anledning av det fåtal statliga livräntorna.

För de livräntetagare vars livräntor är fastställda vid ikraftträdandet innebär förslagen ingen förändring. Livräntetagare vars livräntor fastställs efter ikraftträdandet kommer med promemorians förslag inte att bli överkompenserade. Värdesäkringen av nya livräntor kommer emellertid alltid komma livräntetagarna till del året efter det då livräntan fastställdes. Livräntetagarna kommer alltså inte att behöva vänta på att balanserade procenttal skall falla ut, vilket generellt måste anses vara en fördel.

Förslagen medför i övrigt inte några konsekvenser av det slag som anges i kommittéförordningen (1998:1474).

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor

1 § Tillägg enligt denna lag utgår till livränta som utges

1. enligt lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon eller på grund av annan försäkring mot ansvar för skada i följd av trafik med motorfordon som avses i 2 § nämnda lag, och

2. av statsmedel eller på grund av en av staten tagen ansvarsförsäkring i anledning av skada som uppkommit till följd av trafik med sådant motorfordon som avses i 2 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon.

Livränta som omfattas av denna lag benämns i det följande trafiklivränta.

Tillägg utgår endast om den händelse som föranlett livräntan inträffat före utgången av år 1973.

Lagen gäller inte trafiklivränta till följd av skada som uppkommit utomlands, såvida livräntetagaren inte vid tiden för den händelse som föranlett livräntan var svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.

För livränta som avses i första stycket 1 gäller lagen inte heller motorfordon som används uteslutande inom järnvägs- eller fabriksområde eller inhägnat tävlingsområde eller annat sådant inhägnat område.

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. Med anledning av att bestämmelserna i förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. har förts in i lagen har paragrafen redigerats om.

Första stycket har delats upp i två punkter. Dessutom har den sista satsen placerats i ett nytt tredje stycke. Den första punkten motsvarar tillämpningsområdet enligt den tidigare lydelsen. För

en kommentar hänvisas till prop. 1967:137 s. 58 f. (nedan propositionen). Innehållet i den andra punkten är nytt och motsvarar med vissa redaktionella ändringar innehållet i 1 § förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. För en kommentar hänvisas till propositionen s. 88.

Andra stycket är nytt och har tillkommit uteslutande för att i fortsättningen kunna använda endast ett begrepp för de livräntor som omfattas av lagen.

Tredje stycket är i formell mening nytt men motsvarande bestämmelse finns i tidigare lydelse (första stycket sista satsen) och även i 1 § förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m.

Fjärde stycket motsvarar med vissa redaktionella ändringar andra stycket första meningen i tidigare lydelse.

Femte stycket motsvarar andra stycket andra meningen i tidigare lydelse. Den tidigare bestämmelsen gör undantag bl.a. för trafiklivräntor som utgår på grund av försäkring för statens fordon. Eftersom statliga fordon omfattas av lagen har undantaget tagits bort. Undantag gäller för motorfordon som används uteslutande inom järnvägs- eller fabriksområde eller inhägnat tävlingsområde eller annat sådant inhägnat område. Av hänvisningen följer att det undantaget endast gäller för trafiklivränta som avses i första stycket 1. Något motsvarande undantag gäller, liksom tidigare, inte för statliga trafiklivräntor (se propositionen s. 88-89).

3 § Tillägg enligt denna lag tillkommer livräntetagaren som en särskild förmån utöver det skadestånd som försäkringen har att täcka *eller som staten är ansvarig för*.

När livränta utges enligt 1 § första stycket 1 utgår tillägg även om det innebär att det belopp som ansvaret är begränsat till enligt 11 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon eller på grund av försäkringsavtalet överskrids.

När livränta utges enligt 1 § första stycket 2 utgår tillägg även om det innebär att det belopp som ansvaret är begränsat till överskrids.

Paragrafen har ändrats med anledning av att bestämmelserna i förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av

statsmedel, m.m. omfattas av lagen. Den tidigare paragrafen har delats upp i två stycken. Dessutom har ett stycke tillkommit.

I paragrafens *första stycke* anges att värdesäkringstilläggen är särskilda förmåner och inte en del av skadeståndet. Det gäller både för trafiklivräntor som omfattas av lagen och statliga trafiklivräntor enligt 3 § i den tidigare förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. Bestämmelsen har kompletterats så att den omfattar även de statliga trafiklivräntorna.

I *andra stycket* anges att tilläggen skall betalas även om de inte ryms inom eventuella ansvarsbegränsningar. Någon saklig ändring har inte gjorts.

I ett nytt *tredje stycke* har för de statliga trafiklivräntorna lagts till att eventuella andra ansvarsbegränsningar än dem som gäller för försäkringsgivare inte skall beaktas när tillägg enligt andra stycket skall betalas. Stycket har tillkommit eftersom motsvarande ansvarsbegränsningsregel i den tidigare förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. är generell och saknar hänvisning till 11 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon och till försäkringsavtal.

4 § Allmänt tillägg till trafiklivränta, som fastställts före utgången av år 1965 till följd av skada som uppkommit i Sverige, utgår enligt en procentsats som utgör, om livräntan fastställts

- år 1939 eller tidigare, tvåhundrajugofem procent,
- år 1940, etthundrasjuttiofem procent,
- år 1941, etthundrafyrtio procent,
- åren 1942–1947, etthundrajugofem procent,
- åren 1948–1950, etthundra procent,
- år 1951, sjuttio procent,
- åren 1952–1955, femtiofem procent,
- år 1956 eller 1957, fyrtio procent,
- år 1958 eller 1959, trettio procent,
- år 1960 eller 1961, tjugofem procent,
- år 1962 eller 1963, femton procent,
- år 1964, tio procent,
- år 1965, fem procent.

Allmänt tillägg till trafiklivränta, som fastställts före utgången av år 1971 till följd av skada som uppkommit utomlands, utgår enligt de procentsatser som anges i 4 § lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor.

I paragrafens andra stycke har SFS-nummer för lagen om tillägg till vissa ansvarslivräntor lagts till.

6 § Särskilt tillägg utgår till sådan trafiklivränta till skadad som på grund av föreskrift i lag eller försäkringsavtal utgår med lägre belopp än vad livräntetagaren varit berättigad att få i skadestånd, dock endast om försäkringsfallet inträffat före utgången av år 1961 och livräntetagarens arbetsförmåga var nedsatt genom skadan med minst hälften vid livräntans fastställande. *Motsvarande gäller när livränta utges enligt 1 § första stycket 2.*

Särskilt tillägg utgår *inte* i den mån livräntetagaren av någon som är ansvarig för skadan fått eller får gottgörelse utöver livräntan.

Paragrafen innehåller bestämmelser om särskilt tillägg. Enligt 2 § förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. gäller bestämmelsen redan i dag för de statliga trafiklivräntorna. Med anledning av att det i paragrafens *första stycke* talas om försäkringsfall, vilket det med en strikt tolkning inte alltid behöver vara när staten är ansvarig för livräntan, har en mening lagts till att motsvarande skall gälla för fall då livräntan skall utges av statsmedel. Någon ändring i sak är inte avsedd.

En redaktionell ändring har gjorts i *andra stycket*.

För en kommentar i övrigt hänvisas till propositionen s. 71 ff. och s. 89.

9 § Indextillägg till trafiklivränta utgår den 1 januari *varje* år som *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för året överskrider *prisbasbeloppet för närmast föregående år*.

Indextillägg utgår första gången den 1 januari det år närmast efter det då livräntan fastställdes och förutsättningarna för att indextillägg skall utgå enligt första stycket är uppfyllda.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket *prisbasbeloppet* har ökat. Brutet procenttal avrundas *nedåt* till två *decimaler*. De procenttal med vilket indextillägg skall utgå *fastställs* av regeringen eller *den myndighet som regeringen bestämmer*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om indextillägg. De bestämmelser som i den tidigare lydelsen reglerar historiska förhållanden har utmönstrats och ersatts av bestämmelser som enbart tar sikte på den framtida värdesäkringen.

I *första stycket* anges när indextillägg skall utgå. Enligt bestämmelsen skall indextillägg utgå den 1 januari varje år som prisbasbeloppet har höjts. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

I det *andra stycket* regleras vilket år ett indextillägg skall utgå för första gången i de mycket sällsynta fall då skadeståndslivränta i dag fastställs för sådana skador som omfattas av lagen. Det gäller alltså fall då den skadebringande händelsen inträffat före utgången av år 1973 och livräntan av någon anledning ännu inte har fastställts. Bestämmelsen anger att indextillägg då utgår första gången året efter det då livräntan fastställdes. För frågan om vid vilken tidpunkt en livränta skall anses vara fastställd hänvisas till propositionen s. 65 f. För att indextillägg skall utgå första gången året efter den fastställdes krävs naturligtvis också att prisbasbeloppet då har ökat i förhållande till föregående år. Det framgår också av bestämmelsen.

I *tredje stycket* regleras storleken på indextillägget. Av bestämmelsen framgår att tillägget utgår med det procenttal med vilket prisbasbeloppet ökat, men att procenttalet skall avrundas nedåt till två decimaler. Det framgår också av bestämmelsen att regeringen eller någon myndighet, efter vidaredelegation, skall fastställa ändringstalet.

13 § Denna lag *tillämpas inte* på sådan del av trafiklivränta som bytts ut mot engångsbelopp.

Bestämmelserna *om livränta* i 13 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon *skall tillämpas på motsvarande sätt på tillägg som avses i 1 § första stycket 1.*

I *första stycket* har det gjorts en mindre redaktionell ändring.

Andra stycket hänvisar till en bestämmelse i den upphävda trafikförsäkringslagen som anger att "försäkringsanstalt" i vissa fall inte utan synnerliga skäl får medge att livräntetagaren byter ut livränta på ett visst sätt, exempelvis mot ett engångsbelopp. Eftersom någon motsvarande bestämmelse inte återfinns i den tidigare förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår ur statsmedel, m.m. har bestämmelsen inte gjorts tillämplig på de nya fall som omfattas av lagen.

14 § Tillägg utges av den försäkringsinrättning som har att utge trafiklivränta. Ansvar för tillägget *säkerställs* i den ordning som gäller för livräntan enligt *försäkringsrörelselagen (1982:713)* eller, om tillägget utges av *Riksförsäkringsverket*, enligt motsvarande bestämmelser för verket.

För livränta som avses i 1 § första stycket 2 skall den myndighet som betalar ut livräntan eller är ansvarig för utbetalningen även ansvara för att tillägget betalas ut.

I *första stycket* har vissa mindre redaktionella ändringar gjorts. Dessutom har hänvisningen till den äldre försäkringsrörelselagen bytts ut mot en hänvisning till den nya.

Ett nytt *andra stycke* har införts. Bestämmelsen motsvarar vad som föreskrivs i 4 § i den tidigare förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. För en kommentar hänvisas till propositionen s. 91 f.

15 § De *försäkringsbolag*, som meddelar trafikförsäkring, svarar solidariskt för kostnader som uppstår till följd av att tillägg till trafiklivräntor *som avses i 1 § första stycket 1* utgår enligt denna lag.

De sammanlagda kostnader för tillägg som uppstått under ett år fördelas mellan *försäkringsbolagen* i förhållande till beloppen av de premier för direkt tecknade trafikförsäkringar som för var och en av dem belöper på näst föregående kalenderår.

Kostnad som uppstår till följd av att tillägg till trafiklivränta som avses i 1 § första stycket 2 utgår betalas av statsmedel.

Paragrafen innehåller bestämmelser om försäkringsbolagens solidariska ansvar för tillägg enligt lagen.

I *första stycket* har "försäkringsanstalter" bytts ut mot "försäkringsbolag". Enligt 1 § andra stycket kungörelsen (1967:667) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 1 december 1967 (nr 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor avses med trafikförsäkringsanstalt försäkringsbolag som meddelat trafikförsäkring. Någon materiell förändring är inte avsedd.

De statliga trafiklivräntorna omfattas inte av bestämmelsen, vilket framgår av hänvisningen till 1 § första stycket 1.

Motsvarande byte av benämning görs i *andra stycket*.

Ett nytt *tredje stycke* införs. Bestämmelsen motsvarar vad som föreskrivs i 5 § i den tidigare förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m.

16 § Fordran hos *staten eller försäkringsbolag* på tillägg enligt denna lag får *inte* utmätas.

Bestämmelsen i första stycket hindrar *inte* utmätning av livräntebelopp enligt vad som *föreskrivs* i 7 kap. utsökningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan tillägg har betalats ut gäller 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Paragrafen behandlar möjligheten att mäta ut tillägg enligt lagen.

Första stycket har kompletterats och omfattar statliga trafiklivräntor. Bestämmelsen i denna del motsvarar vad som tidigare gällde enligt 6 § förordningen om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m.

I *andra stycket* har några mindre redaktionella ändringar gjorts.

17 § *Föreskrifter om verkställigheten av lagen meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om verkställighetsföreskrifter. Paragrafens lydelse har ändrats till ett modernare språk.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004, då förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. skall upphöra att gälla.

2. Första indextillägg efter ikraftträdandet skall, i stället för vad som anges i 9 § tredje stycket 1, utgå med det procenttal med vilket prisbasbeloppet överskrider det prisbasbelopp som senast legat till grund för indextillägg. Procenttalet skall avrundas nedåt till två decimaler.

Lagen träder i kraft den 1 januari 2004. Eftersom bestämmelserna i förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. överförts till lagen upphör den förordningen att gälla vid samma tid.

Vid ikraftträdandet kan det finnas procenttal som ännu inte har beaktats, eftersom förändringen skall uppgå till 5 procent för att tillägg skall betalas. I bestämmelsen föreskrivs därför att det första indextillägget i stället skall motsvara förändringen i prisbasbeloppet från tiden för när det senaste indextillägget utgick. Det framgår av *andra punkten*. Procenttalet skall avrundas nedåt till två decimaler.

9.2 Förslaget till lag om ändring i kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m.

1 § Tillägg enligt denna kungörelse utgår, om regeringen *inte* föreskriver annat, till livränta som i anledning av skada, vilken uppkommit *utanför Sverige* eller på svenskt fartyg *utomlands*, utges av statsmedel eller på grund av en av staten tagen *ansvarsförsäkring* (skadelivränta), om den händelse som föranlett livräntan inträffat före utgången av år 1973.

Kungörelsen gäller *inte*

1. skadelivränta, på vilken *lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor* eller förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m.m., är tillämplig,

2. skadelivränta som fastställts att utgå med belopp som fortlöpande anpassas efter aktuell löne- eller pensionsnivå *och*

3. sådan del av skadelivränta som bytts ut mot engångsbelopp.

Föreskrifterna om tillägg gäller *inte* livränta enligt 2 § 2 mom. förordningen (1940:333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning.

Med anledning av att bestämmelserna i förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. har förts in i *lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor* har hänvisningen i *andra stycket* ändrats. Mindre redaktionella ändringar har också gjorts i övriga stycken.

5 § Indextillägg till skadelivränta utgår den 1 januari varje år som prisbasbeloppet enligt *lagen (1962:381) om allmän försäkring för året överskrider prisbasbeloppet för närmast föregående år*.

Indextillägg utgår första gången den 1 januari det år närmast efter det då livräntan fastställdes och förutsättningarna för att indextillägg skall utgå enligt första stycket är uppfyllda.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket *prisbasbeloppet* har ökat. Bruttet procenttal avrundas *nedåt* till *två decimaler*. De procenttal med vilket indextillägg skall utgå fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen innehåller bestämmelser om indextillägg. De bestämmelser som i den tidigare lydelsen reglerar historiska förhållanden har utmönstrats och ersatts av bestämmelser som enbart tar sikte på den framtida värdesäkringen.

Paragrafen är likalydande med förslaget till 9 § i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor. För en kommentar hänvisas till den bestämmelsen.

I den tidigare lydelsen av *tredje stycket* anges bl.a. att procenttalet för indextillägg fastställs av Finansinspektionen (försäkringsinspektionen) och att inspektionen omedelbart skall offentliggöra procenttalet och underrätta berörda myndigheter. Föreskrifterna är att betrakta som rena verkställighetsföreskrifter. För att nå en överensstämmelse med övriga författningar på området har stycket ändrats så att de procenttal med vilket indextillägg skall utgå skall fastställas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Däremot bör föreskrifterna om offentliggörande och underrättelseskyldighet tas in i förordning.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004
2. Första indextillägg efter ikraftträdandet skall, i stället för vad som anges i 5 § tredje stycket 1, utgå med det procenttal med vilket prisbasbeloppet överskrider det prisbasbelopp som senast legat till grund för indextillägg. Procenttalet skall avrundas nedåt till två decimaler.

Bestämmelserna motsvarar ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i förslaget till lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor. För en kommentar hänvisas till kommentaren till den bestämmelsen.

9.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor

1 § Tillägg enligt denna lag utgår till livränta som utges på grund av ansvarsförsäkring hos svenskt försäkringsbolag eller utländskt försäkringsbolag med koncession i Sverige, om den händelse om föranlett livräntan inträffat före utgången av år 1973.

Lagen gäller *inte* livränta på vilken lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor eller kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. är tillämplig, *inte* heller livränta till följd av skada som uppkommit utomlands, om *inte* livräntetagaren vid tiden för den händelse som föranlett livräntan var svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.

Med anledning av att bestämmelserna i förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m. har förts in i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor har hänvisningen i *andra stycket* ändrats. Några mindre redaktionella ändringar har också gjorts i *andra stycket*.

5 § Indextillägg enligt denna lag utgår från och med den 1 januari varje år som *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för året *överskrider prisbasbeloppet för närmast föregående år*.

Indextillägg utgår *första gången den 1 januari det år närmast efter det då livräntan fastställdes och förutsättningarna för att indextillägg skall utgå enligt första stycket är uppfyllda*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om indextillägg. De bestämmelser som i den tidigare lydelsen reglerar historiska förhållanden har utmönstrats och ersatts av bestämmelser som enbart tar sikte på den framtida värdesäkringen. Eftersom systemet med s.k. balanserade procenttal inte längre gäller för livräntor som fastställs efter lagens ikraftträdande har hänvisningar i paragrafen till det systemet tagits bort.

Paragrafen är likalydande med förslaget till 9 § första och andra stycket lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor och förslaget till 5 § första och andra stycket kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. För en kommentar hänvisas till kommentaren till den förstnämnda bestämmelsen.

6 § Indextillägg utgår med det procenttal med vilket *prisbasbeloppet har ökat*.

Brutet procenttal avrundas nedåt till två decimaler. De procenttal med vilket indextillägg skall utgå fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen reglerar storleken av indextillägg. Paragrafen motsvarar förslaget till 9 § tredje stycket lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor och förslaget till 5 § tredje stycket kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. För en kommentar hänvisas till kommentaren till den förstnämnda bestämmelsen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.
2. För livräntor som har fastställts före ikraftträdandet tillämpas äldre bestämmelser om indextillägg.

Lagen träder i kraft den 1 januari 2004.

Förändringarna som föreslås innebär att indextilläggen i framtiden strikt skall följa förändringarna av prisbasbeloppet. Systemet med balanserade procenttal avskaffas alltså. Av *andra punkten* framgår att de nya bestämmelserna enbart gäller för livräntor som har fastställts efter ikraftträdandet. För frågan om när en livränta har fastställts hänvisas till den allmänna motiveringen i avsnitt 7.

9.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor

1 § Livränta, som genom dom eller avtal fastställts att utgå till fullgörande av skadeståndsskyldighet på grund av händelse som inträffat efter utgången av år 1973, skall ändras i anslutning till *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

I paragrafen har ”basbeloppet” bytts ut mot ”prisbasbeloppet”.

2 § Ändring sker den 1 januari varje år som prisbasbeloppet för året över- eller underskrider prisbasbeloppet för närmast föregående år.

Ändring avser alla livräntor som fastställts före den dag då ändringen skall ske samt livräntor som genom dom fastställts senare, om första domstols dom i målet meddelats före nämnda dag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när ändring skall ske (första stycket) och vilka livräntor som skall ändras (andra stycket). De bestämmelser som i den tidigare lydelsen reglerar historiska förhållanden har utmönstrats och ersatts av bestämmelser som enbart tar sikte på den framtida värdesäkringen. Eftersom systemet med s.k. balanserade procenttal upphör för livräntor som fastställs efter lagens ikraftträdande har också hänvisningar i paragrafen till det systemet tagits bort.

Första stycket har sin förebild i 9 § första stycket lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor, 5 § första stycket kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. och 5 § första stycket lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor. En skillnad mot övriga författningar på området är att värdesäkringen är en del av skadeståndet. Det medför att värdesäkringen kan ske både uppåt och nedåt, vilket framgår av bestämmelsen. Det talas också därför om ändring i stället för om tillägg.

Lydelsen av det tidigare tredje stycket (enligt förslaget *andra stycket*) har inte ändrats. Lydelsen skiljer sig från motsvarande bestämmelser i övriga författningar på området eftersom inte enbart "slutligt fastställda" livräntor skall ändras utan även sådana där första domstols dom i målet har meddelats före dagen för fastställande (jfr. 9 § andra stycket lagen [1967:663] om tillägg till vissa trafiklivräntor, 5 § andra stycket kungörelsen [1971:14] om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. och 5 § andra stycket lagen [1973:214] om tillägg till vissa ansvarslivräntor). En sådan skillnad har dock förelegat sedan tidigare. För en kommentar till den bestämmelsen hänvisas till prop. 1973:14 s. 69.

3 § Ändring sker med det procenttal med vilket *prisbasbeloppet* har ändrats.

Brutet procenttal avrundas nedåt till två decimaler. De procenttal med vilket ändring skall ske fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen innehåller bestämmelser om storleken av varje ändring. Paragrafen har sin förebild i 9 § tredje stycket lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor, 5 § tredje stycket kungörelsen (1971:14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m.m. och 6 § lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor. För en kommentar hänvisas till kommentaren till den förstnämnda bestämmelsen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.
2. För livräntor som har fastställts före ikraftträdandet tillämpas äldre bestämmelser.

Lagen träder i kraft den 1 januari 2004.

Förändringarna som föreslås innebär att indextilläggen i framtiden strikt skall följa förändringarna av prisbasbeloppet. Systemet med balanserade procenttal avskaffas alltså. Av *andra punkten* framgår att de nya bestämmelserna enbart gäller för livräntor som har fastställts efter ikraftträdandet. För frågan om när en livränta har fastställts hänvisas till den allmänna motiveringen i avsnitt 7.

Finansinspektionens förslag

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor att 9 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §¹

Indextillägg till trafiklivränta utgår från och med den 1 januari det år, då basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för januari med minst fem procent överskrider basbeloppet för januari 1967. Ytterligare indextillägg utgår från och med den 1 januari varje år basbeloppet för december månad närmast föregående år med minst fem procent överskridit det basbelopp som ligger till grund för senaste indextillägg. År 1983 och därefter följande år utgår dock indextillägget i stället från och med

Indextillägg till trafiklivränta utgår den 1 januari varje år som prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för året överskrider prisbasbeloppet för närmast föregående år.

¹ Senaste lydelse 1981:1193.

den 1 februari varje år som basbeloppet för det året har stigit på det angivna sättet.

I fråga om trafiklivränta, som fastställs efter det att indextillägg till tidigare fastställda livräntor börjat utgå enligt första stycket, utgår indextillägg från och med den dag närmast efter livräntans fastställande då ytterligare indextillägg till de tidigare fastställda livräntorna börjar utgå.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket *basbeloppet* ökat.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket *prisbasbeloppet* ökat.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket *prisbasbeloppet* ökat.

Brutet procenttal avrundas *nedåt* till *två decimaler*. De procenttal med vilket indextillägg skall utgå *fastställs* av regeringen eller *den myndighet* som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

1. Första indextillägg efter ikraftträdandet skall, i stället för vad som anges i 9 § tredje stycket, utgå med det procenttal med vilket prisbasbeloppet överskrider det prisbasbelopp som senast legat till grund för indextillägg.

2. I fråga om trafiklivräntor som har fastställts före år 2002 gäller äldre bestämmelser för tiden före ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor

dels att 4-6 §§ skall ha följande lydelse,

dels att 7 § skall upphävas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Allmänt tillägg till livränta, som fastställts före utgången av år 1971, utgår enligt en procentsats som utgör, om livräntan fastställts år 1939 eller tidigare, trehundraatjugofem procent, år 1940, tvåhundra sextiofem procent, år 1941, tvåhundraatjugo procent, åren 1942-1947, etthundra nittio procent, åren 1948-1950, etthundra sjuttio procent, år 1951, etthundra trettio procent, åren 1952-1955, etthundra tio procent, år 1956 eller 1957, nittio procent, år 1958 eller 1959, sjuttiofem procent, år 1960 eller 1961, sextiofem procent, år 1962 eller 1963, femtiofem procent, år 1964, femtio procent, år 1965, fyrtio procent, år 1966, trettiofem procent, år 1967 eller 1968, tjugofem procent, år 1969, tjugo procent, år 1970, femton procent, år 1971, fem procent.

*Allmänt tillägg till livränta utgår
dessutom med följande procenttal
om de är fastställda år*

1967, 37 procent,

1968, 32 procent,

1969-1970, 35 procent,

1971, 39 procent,

1972, 30 procent,

1973, 27 procent,
1974, 23 procent,
1975, 14 procent,
1976, 11 procent och
1977, 5 procent.

Från de i andra stycket angivna procenttalen får avräknas annan värdesäkring som den betalnings-skyldige eller annan utfäst sig att utge eller utgett till livräntetagare.

5 §¹

Indextillägg enligt denna lag utgår från och med den 1 januari året närmast efter det år då basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för december månad med minst fem procent överskridit basbeloppet för december 1972. Ytterligare indextillägg utgår varje år från och med den 1 januari, om basbeloppet för december månad närmast föregående år överskridit det basbelopp som legat till grund för senaste indextillägg med minst fem procent eller det lägre procenttal som efter ökning enligt 7 § uppgår till minst fem. År 1983 och därefter följande år utgår dock indextillägget i stället från och med den 1 februari varje år som basbeloppet

Indextillägg enligt denna lag utgår den 1 januari varje år som prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för året överskridit prisbasbeloppet för närmast föregående år.

¹ Senaste lydelse 1981:1195.

för det året har stigit på det angivna sättet.

Indextillägg utgår endast till livränta som fastställts före den dag från och med vilken tillägg skall räknas.

6 §²

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket *basbeloppet* ökat *eller det högre procenttal, som följer av 7 §. Tillägget får dock ej överstiga fem procent för år, räknat från d. 1 jan. 1973 eller, vid tillämpning av 5 § första stycket andra punkten, från den dag då senaste indextillägg började utgå.*

Uppkommer vid beräkning av det procenttal med vilket indextillägg skall utgå brutet tal, avrundas det till *närmast lägre hela tal*. Procenttalet *fastställs* av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket *prisbasbeloppet* ökat.

Uppkommer vid beräkning av det procenttal med vilket indextillägg skall utgå brutet tal, avrundas det *nedåt till två decimaler*. Procenttalet *fastställs* av regeringen eller *den myndighet* som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

I fråga om livräntor som har fastställts före år 2002 gäller äldre bestämmelser för tiden före ikraftträdandet

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor att 1-4 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Livränta, som genom dom eller avtal fastställts att utgå till fullgörande av skadeståndsskyldighet på grund av händelse som inträffat efter utgången av år 1973, skall ändras i anslutning till *basbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Livränta, som genom dom eller avtal fastställts att utgå till fullgörande av skadeståndsskyldighet på grund av händelse som inträffat efter utgången av år 1973, skall ändras i anslutning till *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

2 §¹

Ändring sker *första gången* den 1 januari året närmast efter det år då *basbeloppet* för december månad med minst fem procent över- eller underskridit *basbeloppet* för december 1973.

Ändring sker *varje år* den 1 januari som *prisbasbeloppet* för året över- eller underskridit *prisbasbeloppet* för närmast föregående år.

Ändring skall på nytt ske varje år den 1 januari, om *basbeloppet* för december månad närmast föregående år över- eller underskridit det *basbelopp* som legat till grund för senaste ändring med minst fem procent eller det lägre eller högre pro-

¹ Senaste lydelse 1981:1194. Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

centtal som efter ökning eller minskning enligt 4 § uppgår till minst fem. År 1983 och följande år skall ändring dock i stället ske den 1 februari, om basbeloppet för det året har ändrats på det angivna sättet.

Ändring avser alla livräntor som fastställts före den dag då ändringen skall ske samt livräntor som genom dom fastställts senare, om första domstols dom i målet meddelats före nämnda dag.

3 §²

Ändring sker med det procenttal med vilket *basbeloppet* ändrats eller det högre eller lägre procenttal som följer av 4 §. Ändringen får dock ej överstiga fem procent för år, räknat från d. 1 jan. 1974 eller, vid tillämpning av 2 § andra stycket, från den dag då ändring senast skedde.

Ändring sker med det procenttal med vilket *prisbasbeloppet* ändrats.

Uppkommer vid beräkning av det procenttal med vilket ändring skall ske brutet tal, avrundas det till *närmast lägre hela tal*. Procenttalet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Uppkommer vid beräkning av det procenttal med vilket ändring skall ske brutet tal, avrundas det *nedåt* till två decimaler. Procenttalet fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

4 §

Vid tillämpning av 2 § andra stycket och 3 § första stycket första punkten skall det procenttal varmed basbeloppet ändrats ökas eller minskas med sådant procenttal som

Utöver vad som följer av 2 och 3 §§ skall livräntor höjas med följande procentsatser om de är fastställda år

² Senaste lydelse 1981:1194.

*minskas med sådant procenttal som 1974, 23 procent,
på grund av 3 § första stycket 1975, 14 procent,
andra punkten eller andra stycket 1976, 11 procent och
första punkten icke beaktats vid 1977, 5 procent.
tidigare ändring. Procenttalen be-
räknas med två decimaler.*

*Från de i första stycket angivna
procenttalen får avräknas annan
värdesäkring som den betalnings-
skyldige eller annan utfäst sig att
utge eller utgett till livräntetagare.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

För livräntor fastställda före 2002 gäller äldre bestämmelser för tiden före ikraftträdandet.

7 Författningskommentar

7.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor

9 §

Paragrafen innehåller framför allt bestämmelser om när indextillägg skall utgå till trafiklivränta och storleken på indextillägget. De nuvarande bestämmelserna i första stycket som anger när indextillägg skall utgå och som kan få betydelse för redan fastställda trafiklivräntor skall enligt övergångsbestämmelserna fortfarande gälla för tiden före ikraftträdandet.

Enligt *första stycket* skall indextillägg utgå varje år som prisbasbeloppet höjts. Indextillägget skall utgå från årets början, dvs. från och med den 1 januari respektive år.

Ändringen i *tredje stycket* är endast redaktionell.

Det indextillägg som skall utgå skall enligt *fjärde stycket* anges med två decimaler. Om ändringen av prisbasbeloppet är ett tal som har fler än två decimaler skall avrundning ske nedåt.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Det första indextillägget som utgår skall enligt *första punkten* inte vara detsamma som det årets höjning av prisbasbeloppet. Vid ikraftträdandet finns procenttal som ännu inte beaktats på grund av kravet att ändringen skall vara minst fem procent innan indextillägg utgår. Det första indextilläggets storlek skall därför utgå med det procenttal som motsvarar den höjning som skett av årets prisbasbelopp jämfört med det prisbasbelopp som låg till grund för senaste indextillägg. Procenttalet skall enligt 9 § sista stycket avrundas nedåt till två decimaler.

Enligt *andra punkten* skall äldre bestämmelser gälla för de livräntor som fastställs fram till och med 2001. Detta avser dock endast för tiden till och med ikraftträdandet. För tiden därefter gäller de nya bestämmelserna även för redan fastställda livräntor.

7.2 Förslaget till lagen om ändring i lagen (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor

4 §

Paragrafen reglerar de allmänna tillägg som utgick vid lagens ikraftträdande 1974 och som utgjorde en engångsuppräkning till 1972 års penningvärde.

Enligt det nya *andra stycket* skall allmänt tillägg åter utgå. Motivet till detta har angetts ovan. Det är fråga om en engångsåtgärd för att de livrättettagare som fått sina livräntor fastställda under åren 1967 till 1977 skall få den kompensation för försämring av penningvärdet de ännu inte har fått. Det procenttal med vilket dessa nya allmänna tillägg skall utgå är beroende av vilket år livräntan fastställts.

Försäkringsbolagen har genom en branschöverenskommelse ytterligare värdesäkrat vissa skadelivräntor. Branschöverenskommelsen har beskrivits ovan. Vid den engångsuppräkning som skall ske enligt *andra stycket* får den värdesäkring som utfästs av försäkringsbolagen på grund av överenskommelsen avräknas enligt *tredje stycket*.

5 §

Se kommentaren till 9 § första stycket lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.

6 §

Se kommentaren till 9 § tredje och fjärde styckena lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Se kommentaren till motsvarande bestämmelser *andra punkten* lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.

7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor

1 §

Ändringen är endast redaktionell.

2 §

Se kommentaren till 9 § första stycket lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.

3 §

Se kommentaren till 9 § tredje och fjärde styckena lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.

4 §

Bestämmelsen innehåller regler om balansering av outnyttjade procenttal. Denna bestämmelse upphävs.

Se kommentaren till 4 § andra och tredje styckena lagen (1973:214) om ändring av vissa ansvarslivräntor. I nu förevarande lag är det dock endast livräntor fastställda åren 1974 till och med 1977 som berörs.

Det skall dock konstateras att konstruktionen i nu förevarande lag än en annan. Värdesäkringen innebär en ändring av skadeståndet. De livräntor som berörs i *första stycket* är fastställda åren 1974 till och med 1977.

Den avräkning som får göras enligt *andra stycket* kan enligt denna lag, till skillnad mot enligt lagen (1973:214) om ändring av vissa ansvarslivräntor, även göras av andra än försäkringsbolag.